

Příprava cyklů systematického vzdělávání v oblasti knihovnicko-bibliografické a informační gramotnosti v knihovnách

Studijní text

Kvalifikační úroveň 7

Verze 1.0

Autor: Mgr. Helena Hubatková Selucká

Konzultant: Mgr. Gabriela Obstová

Ostrava 2021

VISK VEŘEJNÉ
INFORMAČNÍ SLUŽBY
KNIHOVEN

Odborná způsobilost	Příprava cyklů systematického vzdělávání v oblasti knihovnicko-bibliografické a informační gramotnosti v knihovnách
Profesní kvalifikace	Referenční knihovník specialista (kód: 72-017-T) Knihovník specialista metodik/knihovnice specialistka metodička (kód: 72-023-T)
Kvalifikační úroveň	7
Klíčová slova	Vzdělávání dospělých, cíle vzdělávání, cílená zpětná vazba, gramotnosti, knihovnicko-bibliografická gramotnost, občanské vzdělávání, vzdělávání seniorů, rodinné vzdělávání, sebevzdělávání, mindfulness, motivace, vzdělávací cykly, učící se společnost.
Anotace	Studijní materiál Příprava cyklů systematického vzdělávání v oblasti knihovnicko-bibliografické a informační gramotnosti v knihovnách připravuje zájemce o problematiku na přípravu, realizaci a zhodnocení vzdělávacích cyklů (modulů) v knihovnách. Vymezuje základní typy a zaměření vzdělávacích programů, poukazuje na vhodné metody i úskalí organizace takových cyklů.

Tvorba studijních textů je realizována za finanční podpory Ministerstva kultury České republiky v rámci projektu Veřejné informační služby knihoven (VISK 1).

Zkouška z odborné způsobilosti **Příprava cyklů systematického vzdělávání v oblasti knihovnicko-bibliografické a informační gramotnosti v knihovnách** má 3 části, zkoušený musí splnit tato kritéria hodnocení:

Kritéria hodnocení	Způsob ověření
a Zpracovat podle konkrétního zadání scénář jednorázové lekce nebo cyklu lekcí knihovnicko-bibliografické a informační gramotnosti včetně navržených výukových metod	Praktické předvedení
b Srozumitelně prezentovat vzdělávací cíle a obhájit navržená řešení	Praktické předvedení
c Popsat, jakými způsoby lze vyhodnotit naplnění cílů vzdělávání, očekávání a potřeb jeho účastníků	Ústní ověření

Tento text pro vás připravila Mgr. Helena Hubatková Selucká, Knihovna Jiřího Mahena v Brně, hubatkovaselucka@gmail.com

Text konzultovala Mgr. Gabriela Obstová, Knihovna Jiřího Mahena v Brně, obstova@kjm.cz

OBSAH

RYCHLÝ NÁHLED STUDIJNÍHO TEXTU	6
1 INFORMAČNÍ SPOLEČNOST A KNIHOVNY	7
1.1 Kulturní povědomí a vyjádření	8
1.2 Čtenářství	9
1.3 Knihovnicko-bibliografická (mediální a informační) gramotnost	10
1.4 Digitální gramotnost	12
1.5 Základní gramotnosti	14
1.6 Kompetence pro celoživotní učení	15
1.7 Výzkumy v českém prostředí	16
2 VZDĚLÁVACÍ PROGRAM (CYKLUS) V KNIHOVNĚ	17
2.1 Motivace k učení	19
2.1.1 Druhy motivace k učení a jejich využití pro aktivní výuku	19
2.1.2 Bariéry ve vzdělávání	20
2.2 Téma vzdělávání	21
2.3 Didaktická analýza	23
2.4 Cíle programu	23
2.5 Program nebo cyklus	25
2.6 Organizace plánovaného programu	29
2.7 Hodnocení naplnění cílů vzdělávacího programu	30
3 KOMPETENCE PRO CELOŽIVOTNÍ UČENÍ A JEJICH ROZVÍJENÍ V KNIHOVNÁCH	33
3.1 Občanské vzdělávání	39
3.2 Rodinné vzdělávání	42
3.3 Vzdělávání seniorů	44
3.4 Sebevzdělávání	46
4 STAVEBNÍ KAMENY VZDĚLÁVACÍCH PROGRAMŮ	53
4.1 Pedagogické dovednosti knihovníka (učitele)	54
4.1.1 Prezentace	55
4.2 Výukové metody	56
4.3 Učební styly	57
4.4 Problémy s klimatem programu	59
4.4.1 Strategie předcházení nežádoucího chování účastníků	59

4.4.2 Chování knihovníka.....	60
SHRNUTÍ STUDIJNÍHO TEXTU	61
LITERATURA.....	62

RYCHLÝ NÁHLED STUDIJNÍHO TEXTU

ÚVOD

Tento studijní materiál připravuje zájemce o absolvování magisterské specializace v oblasti knihovnictví. Zaměřuje se na důvody, proč je digitální, mediální a informační gramotnost důležitou součástí vzdělávání. Zaměřuje se na různé úhly pohledu, jak je jej možné do vzdělávacích programů (cyklů) v knihovnách zařadit.

Definuje kompetence pro rozvoj celoživotního učení, které se ke vzdělávání v knihovnách vztahují, a na četných příkladech z českých knihoven ukazuje, jak je možné je rozvíjet. Neopomíná ale ani témata spojená se čtenářstvím a podporou různých gramotností v knihovnách, s důrazem na kompetence digitální.

Věnuje se přípravě vzdělávacího programu (cyklu) od výběru tématu, didaktické analýze, stanovení cílů a jejich naplnění, až po volbu metod a organizačnímu zajištění takového programu.

Poslední kapitola je věnována osobnosti knihovníka, který připravuje a vede vzdělávací program (cyklus) v knihovně, potřebným pedagogickým kompetencím, přípravě a řešení problémových situací.

PO PROSTUDOVÁNÍ STUDIJNÍHO TEXTU BUDETE UMĚT

- Definovat pojem učící se společnost,
- vyjmenovat a definovat jednotlivé druhy základních gramotností a popsat jejich vztah ke čtenářství a kulturnímu povědomí a vyjádření,
- dát do souvislostí kompetence pro celoživotní učení, digitální kompetence a čtenářství,
- zkombinovat obsah pojmů knihovnicko-bibliografická gramotnost a mediální a informační gramotnost,
- definovat základní vlastnosti cílů vzdělávacího programu,
- připravit si vzdělávací program (cyklus), stanovit jeho cíle a jejich naplnění, rozvíjené kompetence, vybrat vhodné metody, popsat organizační zajištění programu,
- aplikovat do své prezentace znalosti jednotlivých fází prezentace.

KLÍČOVÁ SLOVA STUDIJNÍ OPORY

Vzdělávání dospělých, cíle vzdělávání, cílená zpětná vazba, gramotnosti, knihovnicko-bibliografická gramotnost, občanské vzdělávání, vzdělávání seniorů, rodinné vzdělávání, sebevzdělávání, mindfulness, motivace, vzdělávací cykly, učící se společnost.

1 INFORMAČNÍ SPOLEČNOST A KNIHOVNY

Žijeme v informační společnosti. Informace (znalosti) jsou nejcennější komoditou, která hýbe světem a mění ho prostřednictvím moderních technologií. Přibývá jich závratnou rychlostí. Musíme se stále učit, jak s nimi pracovat – vyhledávat, třídit, analyzovat, uchovávat, ale i vytvářet. To jen více prohlubuje potřebu celoživotního učení a mění informační společnost v učící se společnost. A právě sem spadá nezanedbatelná role knihoven, které jsou místem plným informačních profesionálů a relevantních informací (tištěné i elektronické zdroje). To vše je prověřeno dlouhodobým systémem shromažďování, ukládání a hodnocení dostupného lidského vědění.

V českém prostředí je potřeba o roli knihoven ve vzdělávání dětí i dospělých ještě zabojovat. Zajímavý je pohled do zahraničí, který představila Valerie J. Gross, když přiblížila americké kurikulum Howard Country Library System, které stojí na třech pilířích: knihovny – školy – univerzity:¹

- **Samostatné vzdělávání** – pro uživatele jsou dostupné rozsáhlé sbírky tištěných i elektronických médií, databáze, audiozáznamy a široká škála specializovaných vyhledávacích nástrojů.
- **Asistence při výzkumu a výuka** – přednášky, semináře a workshopy pro všechny věkové kategorie. Vyučující lektori – knihovníci. Jedná se o individuální či skupinovou výuku.
- **Názorné a poučné zážitky** – v rámci partnerství s kulturními a komunitními centry vznikají různé koncepty a projekty na realizaci nejrůznějších vzdělávacích aktivit.

¹ GROSS, Valerie J.. Knihovnictví: nadčasové a nepostradatelné. *Duha: Informace o knihách a knihovnách z Moravy* [online]. 2019, 33(5) [cit. 2021-12-26]. ISSN 1804-4255. Dostupné z: <http://duha.mzk.cz/clanky/knihovnictvi-nadcasove-nepostradatelne>

Všechny tři výše zmíněné okruhy můžeme do prostředí vzdělávání v českých knihovnách strukturovat takto:

Kurikulum Howard Country Library System	Aplikace do českého prostředí
Samostatné vzdělávání	• Kulturní povědomí a vyjádření • Čtenářství • Knihovnicko-bibliografická (mediální a informační gramotnost) • Digitální gramotnost
Asistence při výzkumu a výuka	• Kulturní povědomí a vyjádření • Čtenářství • Knihovnicko-bibliografická (mediální a informační gramotnost) • Digitální gramotnost
Názorné a poučné zážitky	• Kulturní povědomí a vyjádření • Čtenářství • Knihovnicko-bibliografická (mediální a informační gramotnost) • Digitální gramotnost

1.1 Kulturní povědomí a vyjádření

Umění (umělecké vyjádření) je způsob, který nám pomáhá pochopit svět, řešíme jeho prostřednictvím společenské i osobní problémy, stáváme se členy společnosti, diskutujeme o umění, sami ho vytváříme, prostřednictvím uměleckých projevů se dozvídáme více sami o sobě a hodnotíme, co se nám na díle líbí a proč, poznáváme další podobná nebo rozdílná díla. I proto má vzdělávání prostor v knihovnách, protože ty bezpochyby jsou kulturními institucemi.

Na základě faktu, že je umění součástí společnosti již od jejího prvopočátku, lze uspořádat funkce umění do pěti významných skupin:²

- *biologická funkce (podněcování smyslových orgánů a různých fyzických a smyslových projevů),*
- *psychologická funkce (funkce poznávací, vyjadřovací, formativní a výchovné, uvolňovací...),*
- *sociální funkce (funkce komunikativní – ztotožnění se s určitou skupinou, institucí, národem, ideologií...),*

² HAZUKOVÁ, Helena. *Objevujeme s dětmi kulturu a společnost: dítě a společnost*. Praha: Raabe, c2014. Rozvíjíme dítě v jednotlivých oblastech předškolního vzdělávání. ISBN 978-80-7496-165-6, str. 12

- *ekonomické funkce (projevují se v momentě, kdy se z umění stává komodita),*
- *kulturní funkce (promítla se do náboženských systémů, mystiky, vzorců chování určitých kulturních okruhů, úpravy životního prostředí, patří sem i funkce esteticko-osvojovací).*

Velké množství vzdělávacích programů pracuje s nějakým uměleckým dílem (obraz, ilustrace, kniha, socha...) a jednou z nezanedbatelných oblastí, které v rámci vzdělávacích programů v knihovnách podporujeme, je právě zachování a zviditelnění kulturního dědictví (např. ilustrační, výtvarná a literární tvorba Josefa Lady apod.).

1.2 Čtenářství

Tento pojem nespadá mezi gramotnosti, stojí v jejich úplném základu. Bez schopnosti číst, dovednosti vybrat si, co číst a čtenářském návyku, není možné budovat žádnou z výše uvedených gramotností. V hledáčku knihoven však není výuka této schopnosti, ale další dvě oblasti – budování vztahu ke knihám, ztotožnění se s důležitostí faktu, že čtení, přemýšlení o přečteném, sdílení této zkušenosti, je součástí každodenního života a není potřebné jen ve škole.

Svědčí o tom i fakt, že mezi složky čtenářské gramotnosti patří:³

- vztah ke čtení,
- doslovné porozumění,
- posuzování a hodnocení,
- metakognice,
- sdílení,
- aplikace.

Příkladem aktivit na rozvoji čtenářství mohou být programy, na kterých jsou představovány nové knižní tituly, autorská čtení nebo různé čtenářské výzvy. Vše může být doplněno o zajímavé propagační materiály knihovny (v tištěné i elektronické podobě). Nesmíme však zapomínat na stanovení cílů i u programů na podporu čtenářství. Možnost diskutovat o tématech knih, jejich zpracování a sdílení zkušeností (čtenářských i životních) rozvíjí výše zmíněné kompetence pro celoživotní učení.

- [Velký knižní čtvrtek](#)
- [Měsíc autorského čtení](#)
- [Noc literatury](#)
- [Čtenářská výzva](#)

³ TOMÁŠKOVÁ, Iva. *Rozvíjíme předčtenářskou gramotnost v mateřské škole*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0790-0, str. 9-10

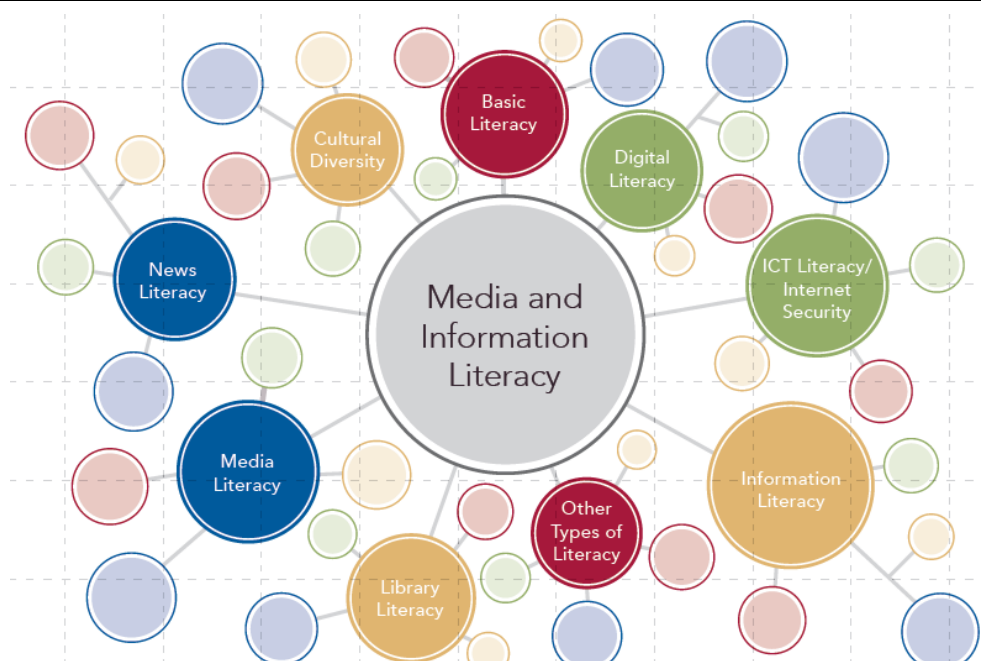
1.3 Knihovnicko-bibliografická (mediální a informační) gramotnost

S nástupem nových médií, rozšíření technologií do každodenního života i vzrůstajícím podílu pracovní (i osobní) prezentace v digitálním světě, se původní pojem knihovnicko-bibliografická gramotnost (zacílena na orientaci v knihovně a nabízených tištěných zdrojích) posunuje více směrem k mediální a informační gramotnosti (zacíleno na knihovny a odborníky na vyhledávání v elektronických a tištěných zdrojích knihoven relevantním mediálním obsahu).

Není pochyb, že obsah pojmu knihovnicko-bibliografická gramotnost je stále důležitý, ale jeho rozsah a rozvoj se přesouvá ke kompetencím, které souvisí s mediální gramotností. Pořad rozvíjíme dovednosti účastníků vzdělávacích programů v oblastech práce s textem, obrazovou informací, jen už to není primárně v tištěných zdrojích, ale v tištěných a elektronických (v poměru nejméně 1:1).

Do popředí se dostává také znalost cizích jazyků (znalost překladáčů) a pojem orientace v tištěných zdrojích se také výrazně rozšiřuje. S posledním uvedeným pojmem souvisí také zvýšený důraz na kritické myšlení a celoživotní učení (objevují se nové formáty mediálního obsahu, formy komunikace, manipulativní techniky, nová legislativa, nová média...). Z tohoto důvodu je vhodnější používat spíše než knihovnicko-bibliografická gramotnost termín mediální a informační gramotnost.

MEDIÁLNÍ A INFORMAČNÍ GRAMOTNOST – SOUČASNÉ VYMEZENÍ

Obrázek č. 1 – 5 Ways to Make Media & Information Literacy Cool for Young People⁴

Česká školní inspekce formulovala informační gramotnost jako schopnost:⁵

- identifikovat a specifikovat potřebu informací v problémové situaci,
- najít, získat, posoudit a vhodně použít informace s přihlédnutím k jejich charakteru a obsahu,
- zpracovat informace a využít je ke znázornění (modelování) problému,
- používat vhodné pracovní postupy (algoritmy) při efektivním řešení problémů,
- účinně spolupracovat v procesu získávání a zpracování informací s ostatními,
- vhodným způsobem informace i výsledky práce prezentovat a sdílet,
- při práci dodržovat etická pravidla, zásady bezpečnosti a právní normy,
- to vše s využitím potenciálu digitálních technologií za účelem dosažení osobních, sociálních a vzdělávacích cílů.

⁴ Zdroj obrázku: ZAFAR, Sarah: 5 Ways to Make Media & Information Literacy Cool for Young People [online]. 2020-01-02. C2019-2020 [cit. 2021-12-31] Dostupné z: <http://pakrtidata.org/2020/01/02/5-ways-media-information-literacy/>

⁵ Metodika pro hodnocení rozvoje informační gramotnosti. [online] Česká školní inspekce, 2015. [cit. 2022-01-12]. Dostupné z: <http://www.niges.cz/Niges/media/Testovani/KE%20STA%c5%bdEN%c3%8d/V%c3%bdstupy%20KA1/IG/Metodika-pro-hodnoceni-rozvoje-IG.pdf>

SROVNÁNÍ INFORMAČNÍ A MEDIÁLNÍ GRAMOTNOSTI – K ZAMYŠLENÍ

Využijte výše zmíněnou definici informační gramotnosti pomocí potřebných schopností člověka (podle metodiky České školní inspekce) a zkuste stanovit, jak budete tyto schopnosti rozvíjet v rámci mediální gramotnosti.

Zůstane definice stejná nebo se rozšíří o nějaká další témata?

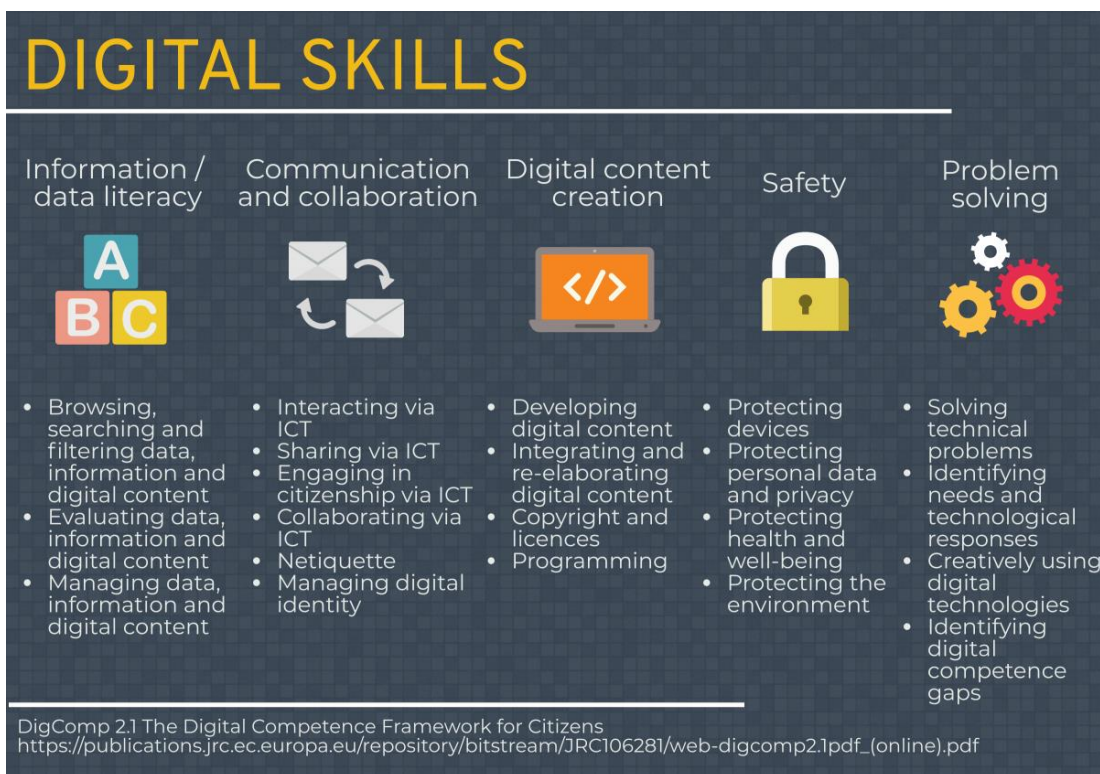
1.4 Digitální gramotnost

Digitální gramotnost úzce souvisí s novými médii (digitálními médii), která vznikají prostřednictvím digitálních (počítačových) technologií. Uživatelé těchto médií ale nejsou jen konzumenti (internetové portály, mobilní aplikace...), ale i tvůrci (blogy, SMS, fotografie, sociální sítě, videa).

V českém prostředí se pracuje s konceptem, že informační gramotnost je nadřazeným pojmem pro digitální kompetence⁶. Můžeme se ale setkat i s opačným pojetím (Digital Competence Framework 2.0), ve kterém je právě digitální gramotnost nadřazena informační. Tím se dostává k Evropskému rámci digitálních kompetencí 2.0 (Digcomp)⁷, který pracuje v současné době s pěti oblastmi, ve kterých se mají digitální kompetence rozvíjet:

⁶ Evropský rámec digitálních kompetencí. Katedra informačních studií a knihovnictví [online] c2021 [cit. 2021-10-29] Dostupné z: <https://kisk.phil.muni.cz/digicomp/evropsky-ramec-digitalnich-kompetenci-20>

⁷ Evropský rámec digitálních kompetencí. Katedra informačních studií a knihovnictví [online] c2021 [cit. 2021-10-29] Dostupné z: <https://kisk.phil.muni.cz/digicomp/evropsky-ramec-digitalnich-kompetenci-20>

Obrázek č. 2 – Digital Skills

Více k obsahu digitálních kompetencí:

- [Informační a datová gramotnost](#)
- [Komunikace a spolupráce](#)
- [Tvorba digitálního obsahu](#)
- [Bezpečnost](#)
- [Řešení problémů](#)

Rozšiřující materiál k tématu:

Digitální gramotnost: zpráva o stavu a výuce digitální gramotnosti a komparace se zahraničím. [online] Praha: Median, 2017. [cit. 2022-01-12] Dostupné také z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/analyzy-vyzkumy-a-dalsi-materialy>

KOVÁŘOVÁ, Pavla. *Trendy v informačním vzdělávání*. Zlín: VeRBuM, 2012. ISBN 978-80-87500-18-7 Dostupné také online: <https://web2.mlp.cz/koweb/00/04/23/36/86/trendy-v-informacnim-vzdelavani.pdf>

HUDEČEK, Ondřej. Jak vznikl workshop mediální gramotnosti deFacto. *Bulletin SKIP* [online]. 2020, roč. 29, č. 2 [cit. 2021-12-31]. ISSN 1213-5828. Dostupné z: <https://bulletinskip.skipcr.cz/node/759>

ŠŤASTNÁ, Lucie. *Mediální gramotnost pohledem aktérů mediálního vzdělávání dospělých*. [online]. Praha, 2021. Dizertační práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Vedoucí práce Jiráček, Jan. [cit. 2022-01-11]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/125048>

1.5 Základní gramotnosti

Mezi nejčastěji uváděné základní gramotnosti patří⁸:

- **čtenářská gramotnost** – vztah ke čtení, doslovné porozumění, vysuzování a hodnocení, metakognice (schopnost odhadnout úroveň i možnosti vlastních kompetencí), sdílení, aplikace (do svého současného i budoucího života, potřeb),
- **matematická gramotnost** – schopnost poznat a pochopit roli, kterou hraje matematika ve světě a v jeho vlastním životě. Ovládat kompetence pro její uplatnění (matematické uvažování, matematická argumentace, matematická komunikace, modelování, vymezování problémů a jejich řešení),
- **přírodovědná gramotnost** – schopnost osvojit si a používat základní pojmy, principy, hypotézy, teorie a modely přírodních věd, aktivní přístup k novým poznatkům a teoriím z přírodních věd, znalost metod hodnocení přírodovědného poznání a její hodnocení, aplikace výše zmíněného do svého vlastního života,
- **finanční gramotnost** – soubor znalostí, dovedností a postojů nezbytných k tomu, abychom byli finančně samostatní a nezávislí, orientovali se ve finančních produktech a službách, dokázali své finanční pohledávky efektivně spravovat,
- **ICT gramotnost** – soubor kompetencí, který slouží člověku k tomu, aby dokázal rozhodnout jak, kdy a proč použít dostupné ICT k řešení různých druhů problémů při učení i v běžném životě.

KDE HLEDAT INSPIRACI

Vzhledem k tomu, že téma rozvoje kompetencí a gramotností je velmi aktuální, je možné najít hodně zajímavých zdrojů, ve kterých lze hledat inspiraci pro práci v knihovnách:

Weby

- [Čtenářská gramotnost a projektové vyučování](#)
- [Podpora rozvoje digitální gramotnosti](#)
- [Finanční gramotnost aneb Proč se finančně vzdělávat](#)
- [Mapa gramotnosti ČR](#)
- [Literacy Ideas](#)

Publikace

⁸ ALTMANOVÁ, Jitka, FALTÝN, Jaroslav, Katarína NEMČÍKOVÁ a Eva ZELENDOVÁ, ed. *Gramotnosti ve vzdělávání: [příručka pro učitele]*. V Praze: Výzkumný ústav pedagogický, 2010. ISBN 978-80-87000-41-0. Dostupné také online: http://www.nuv.cz/uploads/Publikace/vup/Gramotnosti_ve_vzdelavani11.pdf

- [Finanční gramotnost: Metodika pro pedagogy](#)
- [Digitální gramotnost: Zpráva o stavu a výuce digitálních gramotností a komparace se zahraničím](#)

Časopisy

- [Gramotnost, negramotnost a vzdělávání](#)

1.6 Kompetence pro celoživotní učení

Rada a Evropský parlament přijali na konci roku 2006 evropský rámec o klíčových schopnostech pro celoživotní učení.⁹ „*Tento rámec identifikuje a definuje klíčové schopnosti, které občané potřebují pro své osobní naplnění, sociální začlenění, aktivní občanství a zaměstnatelnost v naší společnosti založené na znalostech.*“¹⁰

Tento rámec navazuje i na český vzdělávací systém, ve kterém jsou vymezeny pro předškolní, primární a sekundární vzdělávání tzv. klíčové kompetence, které se mají u žáků rozvíjet (kompetence k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské, pracovní a digitální). Provedeme-li srovnání obou konceptů, v podstatě se překrývají, což jen dokazuje, že současný školský systém staví pilíře pro budování celoživotního učení.

Mezi definovaných osm klíčových schopností (kompetencí) patří:

- komunikace v mateřském jazyce,
- komunikace v cizích jazycích,
- matematická schopnost a základní schopnosti v oblasti vědy a technologií,
- schopnost práce s digitálními technologiemi,
- schopnost učit se,
- sociální a občanské schopnosti,
- smysl pro iniciativu a podnikavost,
- kulturní povědomí a vyjádření.

Podrobná definice jednotlivých kompetencí:

Evropský referenční rámec. Evropské společenství, 2007 [online] c2007 [cit. 2021-10-29]
Dostupné z: <https://adoc.pub/evropsky-referenni-ramec.html>

⁹ Evropský referenční rámec. Evropské společenství, 2007 [online] c2007 [cit. 2021-10-29] Dostupné z: <https://adoc.pub/evropsky-referenni-ramec.html>

¹⁰ Evropský referenční rámec. Evropské společenství, 2007 [online] c2007 [cit. 2021-10-29] Dostupné z: <https://adoc.pub/evropsky-referenni-ramec.html>

1.7 Výzkumy v českém prostředí

Zajímavou inspirací pro tvorbu vzdělávacího obsahu v knihovnách mohou být i lokální nebo celostátní (mezinárodní) výzkumy zaměřené na zjišťování úrovně různých gramotností a z nich vyplývající potřeby dalšího rozvoje kompetencí u uživatelů knihovny.

Přehled výzkumů

Cílová skupina	Výzkum	Zaměření	Pokračování
Žáci 4. ročníků ZŠ	PIRLS	Čtenářská gramotnost	2021
Žáci 4. ročníků ZŠ	TIMSS	Matematická a přírodovědná gramotnost	2020
13letí žáci	ICILS	Počítačová a informační gramotnost	2022
15letí žáci	Mezinárodní šetření PISA 2018	Čtenářská gramotnost	2020
Dospělí	OECD/INFE 2020 International Survey of Adult Financial Literacy	Finanční gramotnost	
Dospělí	PIAAC	Čtenářská gramotnost a numerická gramotnost	2020–2023
Dospělí	Průzkum ČBA: Finanční gramotnost Čechů 2021	Finanční gramotnost	2022

Mezi zajímavé zdroje výzkumů můžeme zařadit i data Českého statistického úřadu z oblasti [Informační technologie](#) nebo analýzy [Ústavu empirických výzkumů STEM](#).

Výzkumy zaměřené na čtenářství najdete na stránkách Národní knihovny – [Informace pro knihovny: Čtenářství](#), téma je ale možné také uchopit v rámci některých okruhů mezinárodního šetření PIRLS.

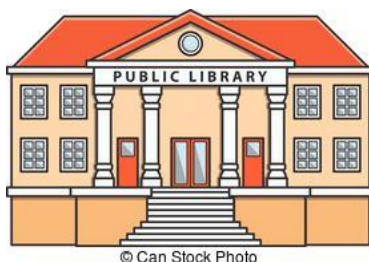
2 VZDĚLÁVACÍ PROGRAM (CYKLUS) V KNIHOVNĚ

Nezáleží na tom, o jaký typ knihovny se jedná, knihovny jsou mostem mezi formálním a neformálním vzděláváním. Všechny mají potenciál vzdělávat své uživatele. Dospělí, na rozdíl od dětí, navštěvují knihovnu z vnitřní motivace (nikdo za ně nerozhoduje, jestli do knihovny půjdou a kdy).

Jejich motivace je vnitřní. S tímto faktem je potřeba také pracovat při stanovování cílů programu, volbě tématu a didaktické analýze (viz níže).

Návštěva knihovny a zapojení se do jejích vzdělávacích aktivit s sebou nese určitá specifika – změna prostředí má pozitivní vliv na soustředění, přijímání nových informací, rozvíjení gramotnosti i kompetencí. Knihovna vyvolává v lidech často příjemné pocity. Toho by knihovny měly v maximální míře využívat.

Je však možné zaměřit vzdělávací program (cyklus) na smíšené skupiny, tj. rodiče či prarodiče s dětmi. Zde se nám pak bude potkávat nastavení cílů programu pro dospělé i pro děti.

© Can Stock Photo

Obrázek č. 3

Zdroj obrázků: <http://clipart-library.com>

Vzdělávací programy v knihovnách můžeme rozdělit stejně jako zájmové vzdělávání dle obsahu¹¹:

- vědecko-technické (modelářské, motoristické, astronomické programy...),
- technicko-praktické (ruční práce...),
- společensko-vědní (jazykové kurzy, sběratelství, návštěva kulturních akcí...),
- přírodovědné (zahrádkářství, chovatelství, kurzy první pomoci...),
- esteticko-výchovné (výtvarné, hudební, literárně-dramatické programy),
- tělovýchovné, sportovní a turisticky zaměřené kurzy (cestovatelské programy...).

¹¹ ZORMANOVÁ, Lucie. *Didaktika dospělých*. Praha: Grada, 2017. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-271-0051-4, str. 32-33. (upraveno)

SROVNÁNÍ ASPEKTŮ PEDAGOGIKY, ANDRAGOGIKY A GERAGOGIKY

Knihovny budou připravovat programy pro dospělé různého věku (od studentů nebo čerstvých absolventů škol až po seniory). Je vhodné uvědomit si, jaké jsou rozdíly v aspektech vzdělávání těchto skupin.

Srovnání aspektů pedagogiky, andragogiky a geragogiky¹²

	Pedagogika	Andragogika	Geragogika
Vzdělávající	Učitel určuje, co a jak se bude učit, a pak to prověřuje.	Lektor účastníky podporuje a povzbuzuje k sebeřízení.	Lektor jako facilitátor a partner pro komunikaci.
Vzdělávaný	Žák, student, dítě, adolescent. Je závislý.	Účastník vzdělávání (dospělý). Je nezávislý.	Účastník vzdělávání (senior). Nemusí být zcela nezávislý, ale chtěl by být.
Přístup	Subjekt-objektový přístup.	Subjekt-subjektový přístup	Spíše objekt-subjektový přístup.
Zkušenosti účastníka vzdělávání	Životní zkušenosti žáka nejsou příliš bohaté.	Zkušenosti účastníka jsou cenným zdrojem.	Účastník vzdělávání má značné a cenné životní zkušenosti.
Očekávání účastníka	Žáci se učí to, co je od nich očekáváno, musí se učit.	Účastníci vzdělávání se učí to, co potřebují, resp. chtějí vědět.	Edukační programy navazují na biografickou historii účastníků a reflektují jejich zkušenosti.
Motivace	Vnější motivace.	Vnitřní, ale i vnější motivace.	Vnitřní motivace.
Cíle vzdělávání	Získávání znalostí a dovedností pro budoucnost a uplatnění na trhu práce. Směr: „bude“.	Nejlépe návaznost na možnost bezprostředního praktického použití. Směr: „je“.	Integrace zážitků, zkušeností a dosažení moudrosti a vyrovnanosti. Směr: „bylo“.

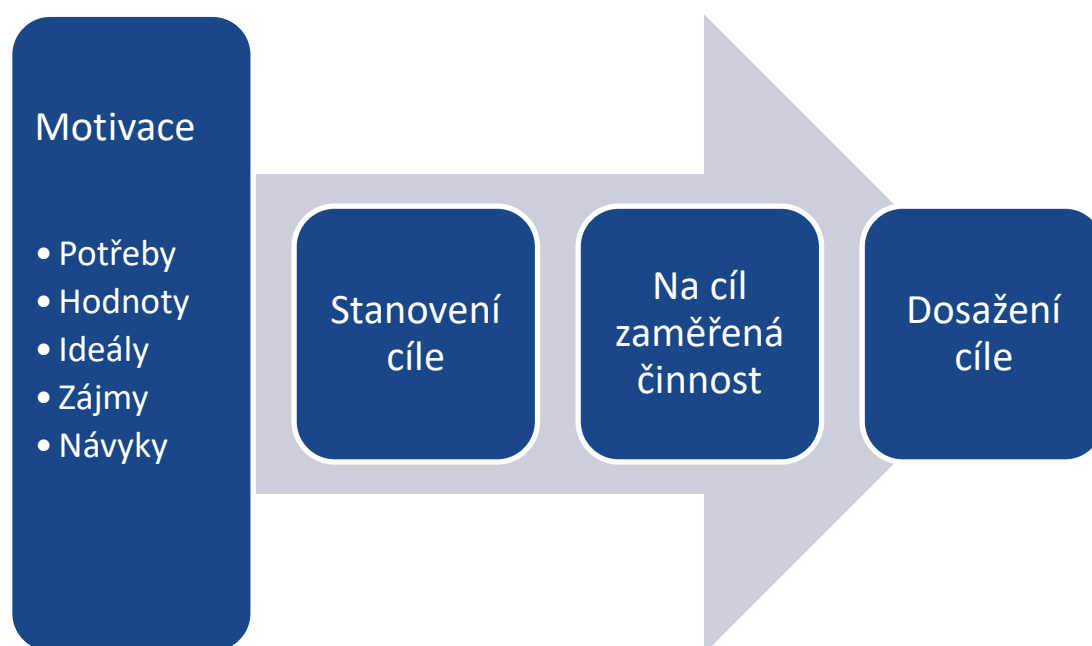
Vzdělávací potřeby ve vztahu na vzdělávání dospělých

¹² Převzato z: ŠPATENKOVÁ, Naděžda a Lucie SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. Praha: Grada, 2015. ISBN 978-80-247-5446-8, str. 21

2.1 Motivace k učení

Uživatelé přicházejí na vzdělávací programy knihoven z různých důvodů. Jak bylo zmíněno výše, pracujeme s motivací samotného účastníka programu (vnitřní). Můžeme mluvit o motivaci krátkodobé nebo dlouhodobé, vnitřní nebo vnější. S vnější motivací se setkáváme u dospělých v případech, kdy je nějaká další osoba (instituce), která o účasti na programu rozhoduje (např. školení).

Motivace vychází z lidských potřeb, hodnot, ideálů, zájmů či návyků. Oproti školskému systému vidí dospělí jasné cíle, kterých chtějí dosáhnout a jsou si vědomi také odměny, která naplnění cílů bude provázet.

Obrázek č. 4 – Proces Motivace

Upraveno podle:

ARMSTRONG, Michael. Odměňování pracovníků. Praha: Grada, 2009. Expert (Grada). ISBN 978-80-247-2890-2, str. 109

SKLENÁŘOVÁ, Iveta. Motivace zaměstnanců v podniku. Praha: ČVUT 2017. Bakalářská práce. České vysoké učení technické v Praze, Masarykův ústav vyšších studií. [cit. 2022-01-01] <https://dspace.cvut.cz/handle/10467/69891>

2.1.1 DRUHY MOTIVACE K UČENÍ A JEJICH VYUŽITÍ PRO AKTIVNÍ VÝUKU

Při přípravě programu musíme přemýšlet nad motivací účastníků, kteří na program přicházejí. Jak ji podpořit a dále rozvíjet? Jak k tomu maximálně využít knihovnu za využití mediální a informační gramotnosti?

Pokud je to možné, pokusíme se před programem zjistit o účastnících programu další informace nebo aspoň v začátku programu v rámci seznámení s účastníky. Při pozorném naslouchání se můžeme o účastnících i jejich vstupních očekáváních, motivaci a nastavení skupiny dozvědět poměrně hodně informací.

Další informace k nám přicházejí přes obecné charakteristiky daných věkových skupin nebo ročníků (např. ročníky s přípravou na zkoušky – gymnázia, střední školy...).

Text převzat z knihy Dagmar SITNÉ: *Metody aktivního vyučování*.¹³

Druh motivace k učení	Jak ji můžeme využít jako realizátoři
Užitečnost získaných znalostí, jejich praktické využití	Neustále se snažíme ukazovat aplikovatelnost a užitečnost probíraného tématu v běžném životě (v oblastech, co účastníky baví)
Potřeba získat kvalifikaci, dosáhnout plánovaného vzdělání	Snažíme se přesvědčit účastníky, že jsou informace využitelné ve více oborech a vzájemně souvisejí
Posilování sebevědomí	Posilujeme jej zejména formou pochvaly a ocenění za dobrou práci, pracujeme se zpětnou vazbou a tím jim pomáháme k lepším výsledkům
Potřeba ocenění, pochvaly	Pracovat na své přirozené autoritě, osobním přístupem, sebevzděláváním, abychom byli pro účastníky vzorem
Obava z neúspěchu, trestu	Při situaci, kdy je zadání úkolu pro účastníky složité, dokážeme úkol rozložit na jednotlivé části, podpoříme je v práci
Zájem o problematiku, radost z učení	Na základě znalostí a dovedností účastníků, posilujeme jejich sebevědomí, zadáváme složitější úkoly, necháme je prezentovat svou práci

2.1.2 BARIÉRY VE VZDĚLÁVÁNÍ

V případě vzdělávání dospělých je velkou výhodou právě vnitřní motivace účastníků vzdělávacího programu (cyklu), je však mít na zřeteli také bariéry, které s celoživotním vzděláváním souvisejí:¹⁴

- vzdělávání se týká pouze dětí a mládeže,
- starší generace se účastní vzdělávání spíše než mladší,
- lidé s nižším vzděláním se účastní vzdělávání méně,
- programy pro celoživotní vzdělávání nejsou dostupné všude,
- pracovní povinnosti,
- rodinné povinnosti,

¹³ SITNÁ, Dagmar. *Metody aktivního vyučování: spolupráce žáků ve skupinách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0404-6, str. 18-24

¹⁴ ZORMANOVÁ, Lucie. *Didaktika dospělých*. Praha: Grada, 2017. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-271-0051-4, str. 48

- nabídka vzdělávacích aktivit neodpovídá potřebám,
- finanční náročnost,
- zdravotní omezení.

Více k tématu:

KALENDA, Jan; KOČVAROVÁ, Ilona. Od mimoprofesionální seberealizace k nezbytnosti pracovní orientovaného vzdělávání: Proměna motivace k neformálnímu vzdělávání dospělých v ČR. [online] *Sociologický časopis-Czech Sociological Review*, 2021. [cit. 2022-01-11] Dostupné z:

https://www.researchgate.net/publication/350384308_Changing_Motivations_for_Non-formal_Adult_Education_in_the_Czech_Republic_From_Non-Work-Related_Self-realisation_to_the_Need_for_a_Job-Oriented_Education/fulltext/609c1b00a6fdcc220a2e2081/Changing-Motivations-for-Non-formal-Adult-Education-in-the-Czech-Republic-From-Non-Work-Related-Self-realisation-to-the-Need-for-a-Job-Oriented-Education.pdf

2.2 Téma vzdělávání

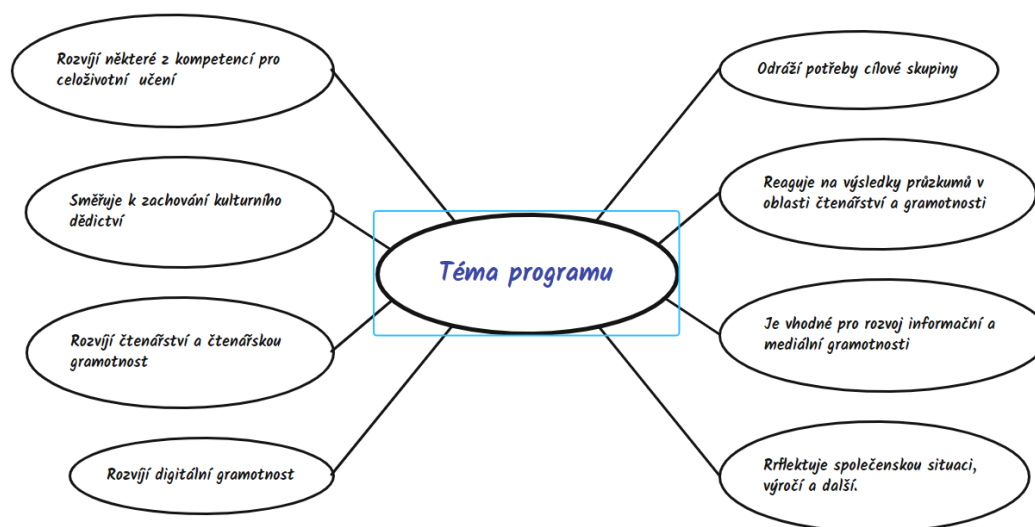
Téma musí vycházet buď z uvedených charakteristik cílové skupiny, z jejich požadavků (pracujeme-li se skupinou pravidelně, není problém je zjistit) nebo z aktuálních situací nebo problémů, které danou skupinu trápí nebo zasahují.

Specifickou kapitolu tvoří rozdělení cílové skupiny podle pohlaví a určitých specifických potřeb. Netřeba zdůrazňovat, že není vhodné tyto skupiny „viditelně“ definovat, ale přesto je při přípravě a realizaci programu vhodné znát a zohlednit složení skupiny a jejich potřeby. Např. pokud se programu budou účastnit lidé s tělesným postižením, je nutné připravit bezbariérový prostor a vhodný prostor na umístění vozíku či jiných kompenzačních pomůcek včetně dostupného bezbariérového nebo jinak upraveného WC apod. Pokud se programu účastní pravidelně výhradně ženy, není vhodný program s některým ryze mužským tématem. Nejlepší cestou je samozřejmě volit téma programu ve spolupráci s danou cílovou skupinou, ale ne vždy je toto možné.

V již zmiňovaném studijním materiálu [Vzdělávání pracovníků knihoven](#) jsou uvedeny zásady vzdělávání dospělých, které je možné přidat k aktuálnímu tématu.

Můžeme si stanovit, že cílem připravovaného vzdělávání bude rozvoj některé z výše uvedených kompetencí pro celoživotní učení (klíčových kompetencí), ale takto stanovený cíl je příliš obecný a stejně tak bude při takto stanoveném cíli problematické nastavit nástroje, kterými ověříme jeho naplnění. Proto je potřeba jít u cílů programů více do hloubky.

Téma musí zahrnovat většinu z těchto oblastí:

Obrázek č. 5 – Téma programu

Ačkoliv na první pohled nevypadá pohádka (příběh) jako téma pro mediální a informační gramotnost, je to také prostředek, který je poměrně nosný. Pohádky (příběhy) poskytují autentičnost, přirozený plynulý jazyk, jsou zdrojem motivace a přináší příběhy ze života (historie života lidí)¹⁵.

Při realizaci vzdělávacího programu v knihovně musí z celého kontextu programu (prostoru, mluvčích, rozšiřujících materiálů k tématu) jasně „vyjadřovat“, že se účastníci nachází v knihovně a že je knihovna tím správným místem, kde zrovna být. Při jakékoliv vhodné příležitosti musí program obsahovat zmínku o:

- nabízených informačních zdrojích a technologiích knihovny,
- knihovně jako prostoru pro relaxaci, neformální vzdělávání, setkávání, diskuzi, samostudium,
- know-how knihovny k danému tématu (rozšiřující zdroje k tématu),
- knihovny jako prostoru pro vytváření sociálních kontaktů, svobodném přístupu,
- nezaměnitelné atmosféře knihovny,
- aktivním zapojení knihovny do života společnosti (lokální, regionální, evropská, celosvětová témata),
- nabízených službách knihovny,
- organizaci a nabídce fondu knihovny,
- pravidlech výpůjčních služeb knihovny,
- otevírací době knihovny,

¹⁵ DOLÁKOVÁ, Sylvie. *Umíte to s pohádkou?: práce s příběhy v MŠ a ZŠ*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0933-1, str. 10-12

- paměťových institucích a kulturním dědictví,
- schopnosti poradit a najít informace z různých zdrojů knihovníky.

2.3 Didaktická analýza

Didaktická analýza je považována za vrchol plánování. „*Jedná se o hlubší myšlenkovou činnost, která umožňuje z pedagogického hlediska proniknout do učební látky.*“¹⁶ Propojuje osvojované téma látky s širším kontextem vzdělávání, hledá v látce základní a rozšiřující směry, strukturuje téma do souvislých celků.

Východiskem analýzy jsou obecně stanovené cíle (společenské, školní, předmětové), které při přípravě programu učitel (knihovník) konkretizuje.

Doporučený postup: ¹⁷

- určení potřeb účastníků,
- konkretizace cílů výuky tématu,
- rozbor učiva tématu,
- vymezení základních činností účastníků,
- volba způsobu vedení programu – metod, organizačních forem, materiálních prostředků,
- formulace učebních otázek a úkolů.

2.4 Cíle programu

Stanovení cílů souvisí s motivací. Musí být vybrány tak, aby byly pro účastníky dostatečně přínosné a byli motivováni se vzdělávání účastnit. Ve studijním materiálu [Vzdělávání pracovníků knihoven](#) se dočtete, že cíle kromě již uvedeného musí být co nejvíce konkrétní, komplexní a zvládnutelné. Neméně důležité je, aby vycházely z reálných podmínek knihovny i účastníků.

Pomůckou pro stanovení cílů může být např. Bloomova taxonomie vzdělávacích cílů (podrobněji ve studijním materiálu [Vzdělávání pracovníků knihoven](#)), která je od roku 2017 v českém prostředí doplněna o digitální nástroje, které účastníci programu/přednášející mohou využít – [Kolo pedagogiky CZE V5.0 Android](#) (je možné používat i verzi pro iOS).

Toto rozšíření je uchopitelné v knihovnách zejména v době, kdy online technologie přejímají do značné míry vedení při vyhledávání informací. To, že je k dispozici „seznam“ vhodných nástrojů rozříděných podle stupňů Bloomovy taxonomie, může při přípravě vzdělávacích programů v knihovnách pomoci.

¹⁶ VALIŠOVÁ, Alena a Hana KASÍKOVÁ. *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1734-0, str. 130

¹⁷ VALIŠOVÁ, Alena a Hana KASÍKOVÁ. *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1734-0, str. 130

PŘÍKLAD STANOVENÍ A NAPLNĚNÍ CÍLŮ DLE BLOOMOVY TAXONOMIE

Stanovení cílů úzce souvisí také s nastavením nástrojů pro ověření, že cílů bylo dosaženo.

Příkladem je zrealizovaný program s názvem Není míč jako míč aneb Otec Ferdý Mravence jak ho neznáme, který vznikl pro klub seniorů.

Cíle programu můžeme definovat za pomoci Bloomovy taxonomie takto:

Stanovení cíle	Hodnocení naplnění cíle
Vyhledejte ve vhodném zdroji informace potřebné ke splnění úkolu (úroveň Porozumět)	Vyplněný pracovní list
Ověřte vyhledané informace v dalším zdroji (úroveň Porozumět)	Vyplněný pracovní list
Aplikujte naučené postupy na vyhledávání informací k tématu, které vás zajímá (úroveň Aplikovat)	Společná diskuze

2.5 Program nebo cyklus

Knihovny přistupují ke vzdělávání svých uživatelů několika způsoby: připravují vlastní autorské programy (jednotlivě) nebo je k sobě navazují a vznikají tak vzdělávací cykly. Je možné samostatně nebo jako součást cyklu také pozvat některou z osobností kulturního a společenského života (spisovatel, novinář, cestovatel).

Všechny tyto možnosti s sebou přináší řadu výhod i úskalí, která musíme při jejich plánování zohlednit:

- oslovení cílové skupiny a zajištění jejich účasti na programu (cyklu),
- zajištění vhodných prostor pro setkávání (pravidelné),
- personální a materiální pokrytí programu (cyklu),
- naplánování aktivit do schématu školního roku,
- v případě cyklu programu uzavření celého cyklu (pracovní listy, portfolio, soutěž, odměny...),
- zdůraznění role knihovny při jednotlivých programech (cyklu),
- stanovit cíle jednotlivých programů (i celého cyklu).

PŘÍKLADY Z KNIHOVEN

V případě modelového programu s názvem Není míč jako míč aneb Otec Ferdy Mravence jak ho neznáme bylo vybráno téma spojené s regionální brněnskou historií a sportem.

V programu lektorky rozvíjely kompetence pro celoživotní učení:

- komunikace v mateřském jazyce,
- matematická schopnost a základní schopnosti v oblasti vědy a technologií,
- schopnost práce s digitálními technologiemi,
- schopnost učit se,
- sociální a občanské schopnosti,
- kulturní povědomí a vyjádření.

Součástí programu byl rozvoj následujících gramotností:

- mediální a informační gramotnost,
- čtenářská gramotnost.

Jednalo se o samostatný program, na který nebylo v tehdejších podmínkách možné tematicky navázat, ale i tak byl součástí cyklu vzdělávacích programů pro Klub seniorů Knihovny Jiřího Mahena v Brně.

Vzhledem k tomu, že knihovna má potenciál vzdělávat a že dříve zmíněné okruhy, gramotnosti a kompetence jsou poměrně náročné na uchopení, předání a praktické vyzkoušení, doporučujeme připravovat v knihovnách spíše vzdělávací cykly než samostatné moduly. V obou případech je však postup přípravy stejný.

Příklady vzdělávacích cyklů knihoven:

- Městská knihovna Sokolov – Cyklus večerů s debatami o zajímavých knihách ¹⁸
- Městská knihovna Polička – Cyklus historických přednášek: Bezmoc mocných, aneb Neslavné konce¹⁹
- Krajská knihovna Karlovy Vary – Cyklus výtvarných dílen pro seniory a ZTP²⁰

¹⁸ Cyklus večerů s debatami o zajímavých knihách – Petra Stehlíková. [online]. Městská knihovna Sokolov. 2020-02-14. c2021. [cit. 2021-12-25] Dostupné z: <https://www.mksokolov.cz/akce/cyklus-veceru-s-debatami-o-zajimavych-knihach-petra-stehlikova> (poznámka: průběžně aktualizována, daná akce již nebude dohledatelná, jedná se ale o přesnou citaci).

¹⁹ Cyklus historických přednášek. [online]. Městská knihovna Polička. C2020-2021. [cit. 2021-12-25] Dostupné z: <http://www.knihovna.policka.org/novinka-719-cyklus-historickych-prednasek-zahajime-ve-stredu-4-9> (poznámka: průběžně aktualizována, daná akce již nebude dohledatelná, jedná se ale o přesnou citaci).

²⁰ Cyklus výtvarných dílen pro seniory a ZTP. [online]. Krajská knihovna Karlovy Vary. C2008. [cit. 2021-12-25] Dostupné z: <https://www.knihovnakv.cz/akce/cyklus-vytvarnych-dilen-pro-seniory-a-ztp-a14696.htm> (poznámka: průběžně aktualizována, daná akce již nebude dohledatelná, jedná se ale o přesnou citaci).

- Městská knihovna Lysá nad Labem – cyklus Hudební toulky²¹

NÁVRH CYKLU MEDIÁLNÍ A INFORMAČNÍ GRAMOTNOSTI

Ve studijním materiálu [Příprava cyklů systematického vzdělávání v oblasti knihovnicko-bibliografické a informační gramotnosti v knihovnách pro děti](#) jsou uvedeny příklady cyklů mediální a informační gramotnosti. Vzhledem k uvedeným bariérám v úvodu této kapitoly, ale s důrazem na konkrétní cílovou skupinu a její potřeby, lze obecné vymezení programů (cyklu) také využít:

- **Návrh cyklu programů V digitálním světě:**²²
 - Digitální svět (jak vznikl a jak funguje, historie, digitální věk)
 - Jak na data (vyhledávače, viry, hesla, cookies)
 - Jak na online zábavu (online hry, závislost na internetu, rodičovská kontrola)
 - Jak na sociální sítě (sociální sítě, lajky na internetu, jak mluvit na internetu, jak tvořit na internetu)
 - Jak všechno zvládat chytře a bezpečně (kybershikana, pravda)
- **Návrh cyklu Práce s informacemi:**²³
 - Potřeba informací (vlastní)
 - Výběr informačních pramenů
 - Strategie vyhledávání informací
 - Hodnocení informací
 - Organizace získaných informací
- **Návrh cyklu programů Mediální gramotnost:**²⁴
 - Základy mediální gramotnosti (kdo, co, komu, jak, proč – viz Kovyho mediální ring)
 - Mediální gramotnost II
 - Sociální sítě
 - Novinářská práce
 - Fungování internetových platforem
 - Nenávisť prostřednictvím médií
 - Mediální gramotnosti III
 - Svoboda slova
 - Falešné zprávy
 - Moderní propaganda

²¹ Hudební toulky. [online]. Městská knihovna Lysá nad Labem. c2021. [cit. 2021-12-25] Dostupné z: <https://www.knihovnalysa.cz/event/hudebni-toulky-13/>

²² V digitálním světě: Mediální vzdělávání s využitím audiovizuálních prostředků pro 1. stupeň základních škol: Metodická příručka. Praha: Člověk v tísni, 2020. ISBN 978-80-7591-046-2.

²³ VALIŠOVÁ, Alena a Hana KASÍKOVÁ. *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1734-0, str. 212-213

²⁴ Mediální vzdělávání: Krok za krokem. Praha, Člověk v tísni, 2019.

- **Návrh cyklu programů Sociální sítě:**²⁵
 - Sociální sítě a internet
 - Analýza mediálních sdělení podle metodiky koncepce 5 klíčových otázek
 - Zpravodajství
 - Nenávistné projevy
 - Mediální manipulace

Další zdroje k tématu:

- [Projekt ONLIFE Katedry informačních studií a knihovnictví FF MU](#)
- [KISK ONLINE: Tutorované kurzy pro veřejnost](#)
- KADERKA Michal: Svět médií: Otevřená učebnice. [online] C2020. [cit. 2022-01-11]
Dostupné z: <http://svetmedii.info/otevrena-ucebnice/>

Z výše uvedených příkladů programů (cyklů) v knihovnách je patrné, že zapojení knihovníků do programů v knihovnách může být různé. Od zajištění organizačního zázemí, moderování programu až po jeho samotnou tvorbu a realizaci. I když knihovna zajišťuje prostor pro externího přednášejícího, může si stanovovat cíle, se kterými program poptává nebo se do naplnění cílů může zapojit (např. tvorbou souboru tematických zdrojů k probíranému tématu z fondu knihovny nebo internetu, výstavou publikací nebo tematických pomůcek, úpravou programu pro osoby se specifickými potřebami apod.)

2.6 Organizace plánovaného programu

Knihovny mohou být hlavními nositeli vzdělávacího programu nebo se na něm podílet (např. pronájem prostor, poskytnutím přednášejícího, vyhledáním tematických zdrojů...), možností je řada. Nesmíme ale zapomenout, že ať je to jakkoliv, tak knihovna je důležitým aktérem těchto programů a je nutné se na oba typy programů maximálně připravit, a to zejména v oblastech:

- personál (organizační a programové zajištění...),
- program (cíle, metody, evaluace, časový harmonogram, rizika, zhodnocení...),
- prostory a technické zázemí (volba vhodného sálu, techniky, kontrola funkčnosti...),
- propagace I a II (propagace před akcí – komunikační kanály, plakát, partneři, komunikace po akci směrem k médiím, knihovnické veřejnosti...),
- rozpočet (stanovení rozpočtu vzdělávacího cyklu, jeho čerpání...),
- technické a materiální zajištění (pomůcky potřebné pro program, tisk materiálů, výběr mediálních ukázek, rozšiřující materiály k tématu...).

²⁵ ŠAFÁŘOVÁ, Kateřina: Mediální vzdělávání na středních odborných školách a učilištích: Výukový plán a příklady dobré praxe. Praha: Člověk v tísni, 2021. ISBN 978-80-7591-049-3

2.7 Hodnocení naplnění cílů vzdělávacího programu

Volba cílů programu úzce souvisí s nastavením metod vhodných pro hodnocení naplnění těchto cílů. Jak bylo uvedeno podrobněji ve studijním textu [Vzdělávání pracovníků knihoven](#), je možné sledovat naplnění cílů ve všech částech vzdělávacího modulu (cyklu). Můžeme využívat metody pro individuální nebo skupinové hodnocení naplnění cílů. Hodnocení nám poskytují účastníci se programem, kolegové (třetí strana účastníci se programem jako následek), ale poskytujeme si ho i my sami (sebehodnocení), viz studijní text [Vzdělávání pracovníků knihoven](#).

Mluvíme o cílené zpětné vazbě, neboť jde o zpětnou vazbu chtěnou. Pomáhá přednášejícímu (autorovi cyklu) nahlédnout do sebe samého a lépe porozumět chování účastníků akce.²⁶ Může při ní dojít ke sdílení zážitků nebo informací, které povedou ke změně nastavení vzdělávacího cyklu nebo samotného chování přednášejícího, přičemž i zde musí mít autor zpětné vazby jasnou představu o cílech zpětné vazby.

Cílená zpětná vazba může být zaměřena²⁷:

- na jednotlivce – cílem je získat od každého účastníka jeho pohled na řešenou problematiku (tzv. přímé otázky),
- na skupinu – cílem je pojmenovat vazby mezi jednotlivými členy skupiny, přes pojmenování změn u ostatních a změn ve skupině mohou jednotliví účastníci lépe pochopit dění u sebe samých (tzv. nepřímé otázky),
- na sdílení – cílem je uvolnění emocí (uvolnění, poznání prožívání ostatních, vzájemná podpora, navázání hlubších vztahů),
- na učení – cílem je pojmenovat prožitky a srovnat je s reálnými situacemi.

²⁶ REITMAYEROVÁ, Eva a Věra BROUMOVÁ. *Cílená zpětná vazba: metody pro vedoucí skupin a učitele*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-317-8, str. 15

²⁷ REITMAYEROVÁ, Eva a Věra BROUMOVÁ. *Cílená zpětná vazba: metody pro vedoucí skupin a učitele*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-317-8, str. 44-45

CHARAKTERISTIKY CÍLENÉ ZPĚTNÉ VAZBY²⁸

CZV by měla umožnit	CZV být nesmí
sdílení pocitů a zážitků (sharing)	přednáškou na jakékoli téma
zacílení pozornosti určitým směrem	stereotypním zážitkem
zachycení hlavních momentů a jejich slovní pojmenování	diskusí instruktorů mezi sebou
uchování zkušeností, emocí i dojmů a jejich přenesení do budoucna	mělkým rozbořem kvalit předchozí aktivity (anketa „líbilo – nelíbilo“)
zmapování různorodosti v řešení problému	hodnocením technického provedení předchozí aktivity nebo přímo CZV
plánování vývoje jedince na základě prožitých individuálních zkušeností	diskusí vnucující jediné schéma či model vysvětlení určitého jevu nebo chování
zviditelnění latentních (dlouhotrvajících) problémů bez ambice je vyřešit	

Převzato z: VĚRA, Reitmayerová,. Cílená zpětná vazba. *Metodický portál: Články* [online]. 07. 12. 2012, [cit. 2021-12-19]. Dostupný z WWW: <<https://clanky.rvp.cz/clanek/16761/CILENA-ZPETNA-VAZBA.html>>. ISSN 1802-4785.

Příklady aktivit pro zpětnou vazbu

S cílenou zpětnou vazbou souvisí i schopnost správně klást otázky. Podle toho, co chceme zjistit, můžeme pracovat s otázkami, které jsou:²⁹

- obsahující a zpřesňující (Co z tématu vás zaujalo a proč?),
- zpochybňující (Myslíte si, že téma bylo podáno srozumitelně?),
- návodné (Dokážete si představit, že to, co jste se dnes naučili, využijete někdy ve svém životě?),
- rozhodovací (Přikloníte se spíše k prvnímu nebo druhému postupu?),

²⁸ REITMAYEROVÁ, Eva a VĚRA BROUMOVÁ. *Cílená zpětná vazba: metody pro vedoucí skupin a učitele*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-317-8, str. 14

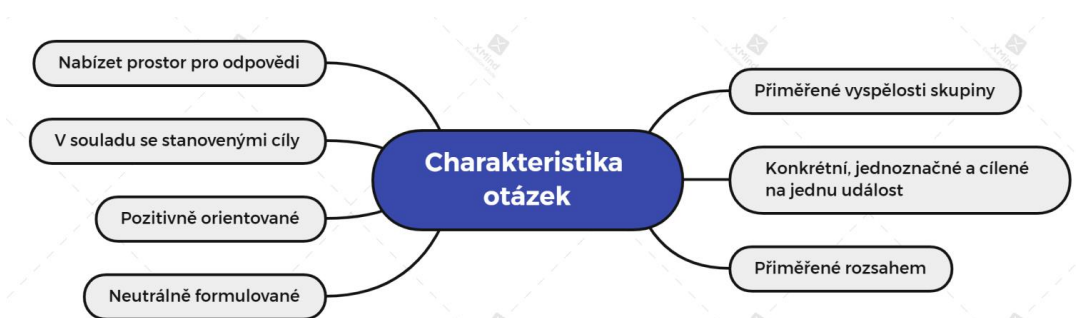
²⁹ VALIŠOVÁ, Alena a HANA KASÍKOVÁ. *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1734-0, str. 227-228

- kontaktové (Jak jste se cítili?).

Tyto typy otázek můžeme ještě položit jako uzavřené nebo otevřené. Druhý způsob kladení otázek vede k většímu rozvoji myšlení a má také větší vypovídající hodnotu pro další práci s cílenou zpětnou vazbou.

Pokud při otevřené (i uzavřené) otázce nezískáme dostatečně vypovídající odpověď, můžeme položit ještě doplňující otázku, ale pozor na situace, kdy se zpětná vazba změní ve výsledky.

Otázky se ve své charakteristice výrazně přibližují charakteristice cílů vzdělávacího programu:³⁰

Obrázek č. 6 – Charakteristika otázek

Důležitou roli hraje také pořadí otázek. V knize Evy Reitmayerové a Věry Broumové Cílená zpětná vazba se pro techniku řazení otázek doporučuje „technika PPPP“ (Průběh – Pocity – Poznatky – Příležitosti).³¹

Příklad takto strukturované cílené zpětné vazby:

- Jaké byly klíčové/kritické okamžiky programů?
- Ve kterém momentu jste se cítili nejvíce/nejméně zapojeni?
- Co pro vás bylo nejcennější (nejméně cenné)?
- Co již nebudete dělat / začnete dělat / v čem budete pokračovat?

³⁰ REITMAYEROVÁ, Eva a Věra BROUMOVÁ. *Cílená zpětná vazba: metody pro vedoucí skupin a učitele*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-317-8, str. 60-63

³¹ REITMAYEROVÁ, Eva a Věra BROUMOVÁ. *Cílená zpětná vazba: metody pro vedoucí skupin a učitele*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-317-8, str. 58

3 KOMPETENCE PRO CELOŽIVOTNÍ UČENÍ A JEJICH ROZVÍJENÍ V KNIHOVNÁCH

Vrátíme-li se k první kapitole, kde jsme si představili evropský rámec o klíčových schopnostech pro celoživotní učení³², napojíme-li jej na Evropský rámec digitálních kompetencí 2.0³³ a přidáme-li rozvoj čtenářství a kulturního povědomí a vyjádření, dostaneme zajímavé propojení:

Klíčové schopnosti pro celoživotní učení	Digitální kompetence
Komunikace v mateřském jazyce	Informační a datová gramotnost Komunikace a spolupráce Tvorba digitálního obsahu Bezpečnost Řešení problémů Čtenářství Mediální a informační gramotnost
Komunikace v cizích jazycích	Informační a datová gramotnost Komunikace a spolupráce Tvorba digitálního obsahu Bezpečnost Řešení problémů Čtenářství Mediální a informační gramotnost
Matematická schopnost a základní schopnosti v oblasti vědy a technologií	Informační a datová gramotnost Komunikace a spolupráce Tvorba digitálního obsahu Bezpečnost Řešení problémů Mediální a informační gramotnost
Schopnost práce s digitálními technologiemi	Informační a datová gramotnost Komunikace a spolupráce Tvorba digitálního obsahu Bezpečnost Řešení problémů Čtenářství Mediální a informační gramotnost
Schopnost učit se	Informační a datová gramotnost Komunikace a spolupráce Tvorba digitálního obsahu Bezpečnost Řešení problémů Čtenářství

³² Evropský referenční rámec. Evropské společenství, 2007 [online] c2007 [cit. 2021-10-29] Dostupné z: <https://adoc.pub/evropsky-referenni-ramec.html>

³³ Evropský rámec digitálních kompetencí. Katedra informačních studií a knihovnictví [online] c2021 [cit. 2021-10-29] Dostupné z: <https://kisk.phil.muni.cz/digicomp/evropsky-ramec-digitalnich-kompetenci-20>

	Mediální a informační gramotnost
Sociální a občanské schopnosti	Informační a datová gramotnost Komunikace a spolupráce Tvorba digitálního obsahu Bezpečnost Řešení problémů Čtenářství Mediální a informační gramotnost
Smysl pro iniciativu a podnikavost	Informační a datová gramotnost Komunikace a spolupráce Tvorba digitálního obsahu Bezpečnost Řešení problémů Mediální a informační gramotnost
Kulturní povědomí a vyjádření	Informační a datová gramotnost Komunikace a spolupráce Tvorba digitálního obsahu Bezpečnost Řešení problémů Čtenářství Mediální a informační gramotnost

Digitální kompetence:

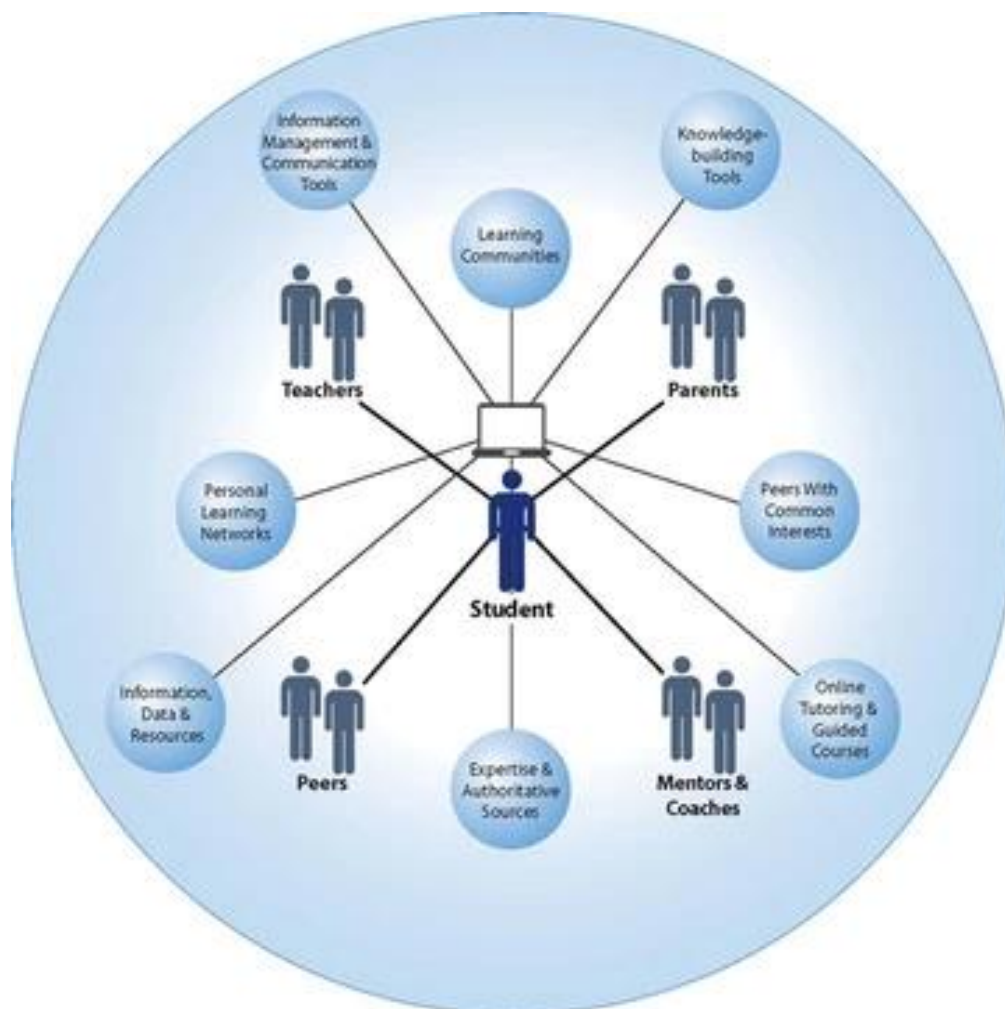
- [Informační a datová gramotnost](#)
- [Komunikace a spolupráce](#)
- [Tvorba digitálního obsahu](#)
- [Bezpečnost](#)
- [Řešení problémů](#)

Jakýkoliv program v knihovně postavený na interakci s účastníky programu, si klade za cíl rozvíjet kompetenci komunikativní. Při práci ve skupině, společné diskuzi i prezentování skupinové práce, ale i při zadávání úkolů, tam máme možnost tuto kompetenci rozvíjet. Doporučujeme ale se skupinou nastavit jasná pravidla, jak má komunikace (prezentace) vypadat a pak opět např. skupinově vyhodnotit, zda byla naplněna a v jakých oblastech je dobré se ještě rozvíjet. Na závěr poskytnout sobě i lektorovi zpětnou vazbu, co se nového naučili a jak to využijí.

Součástí tématu je i vytvoření osobního vzdělávacího prostředí (PLE). Jedná se o soubor všech nástrojů, aktivit, lidí, zdrojů, informací..., které kolem sebe sdružujeme, když se učíme. Přičemž mluvíme o online i offline aktivitách a zdrojích³⁴. Pořád ale v popředí zůstává rozvoj kompetence komunikativní:

³⁴ ČERNÝ, Michal. *Život online: lekce z informační vědy*. Ilustroval Nikola KALINOVÁ. Brno: Masarykova univerzita, 2020. Munice. ISBN 978-80-210-9586-1, str. 114-115

- Jakým způsobem prezentujeme sami sebe a výsledky své práce?
- S jakými komunitami (lidmi) sdílíme svůj obsah a jak nás to dále rozvíjí?

Obrázek č. 7 – Model učení

Zdroj obrázku: Model of Learning, powered by Technology Introducing Personalized Learning. [online]. 2014-09-10. c2008-2022. [cit. 2021-12-26] Dostupné z: <https://www.upliftingeducation.net/post/2014/09/10/introducing-personalized-learning>

ROZVOJ KOMUNIKAČNÍCH DOVEDNOSTÍ V PROGRAMU KNIHOVNY – TÉMATATA

Téma: Argumentační fauly

Velkým tématem, které se prolíná všemi typy gramotností, je problém důkazů a argumentů. Pracovat s jakýmkoliv aktuálním mediálním sdělením (a nemusí se jednat ani o mediální sdělení, ale i o nějaké tvrzení ve třídě, prezentaci ze školy, historické téma...) bude rozvíjet kompetence komunikativní.

Pohled na argumentační fauly (prohřešky) je možné uchopit různě. Pěkně zpracovaný rozcestník má např. Centrum občanského vzdělávání Masarykovy univerzity³⁵, které rozděluje argumentační fauly podle toho, na co kladou důraz:

- **argumentační fauly s důrazem na rozum** (např. důraz na neznámou autoritu, tradici, rozšířený názor...),
- **argumentační fauly s důrazem na emoce** (zastašování, důraz na přírodu, lichocení...),
- **argumentační fauly s chybným vyvozením** (rodinné příhody, relativizování, zobecňování...),
- **argumentační fauly s chybnou příčinou** (potvrzení účinku, logický kruh, vyvracení příčiny...),
- **argumentační fauly s obsahovými chybami** (zamlčení, lež, chybné dilema...),
- **argumentační fauly jako chybné útoky** (útok na osobu, nezávislost mluvčího, původ tvrzení...).

Více příkladů: <http://www.obcanskevzdelavani.cz/work/ke-stazeni/argumentacni-fauly-A4-barva.pdf>

Přičemž nejlepší motivací je pracovat s texty, které jsou běžnou součástí života účastníků vzdělávacího programu (jejich vlastní řetězové maily, nabídky...).

Téma: Osobní vzdělávací prostředí

Doporučujeme s účastníky v knihovně pracovat s vlastní mapou osobního vzdělávacího prostředí, například pomocí některého z postupů:

- Generic Model (Learn-Control-Manage-Integrate),
- Collective-Reflecting-Connecting-Publishing Model,
- Model 4C (Collect, Communicate, Create, Collaborate),
- Gathering-Processing-Acting.

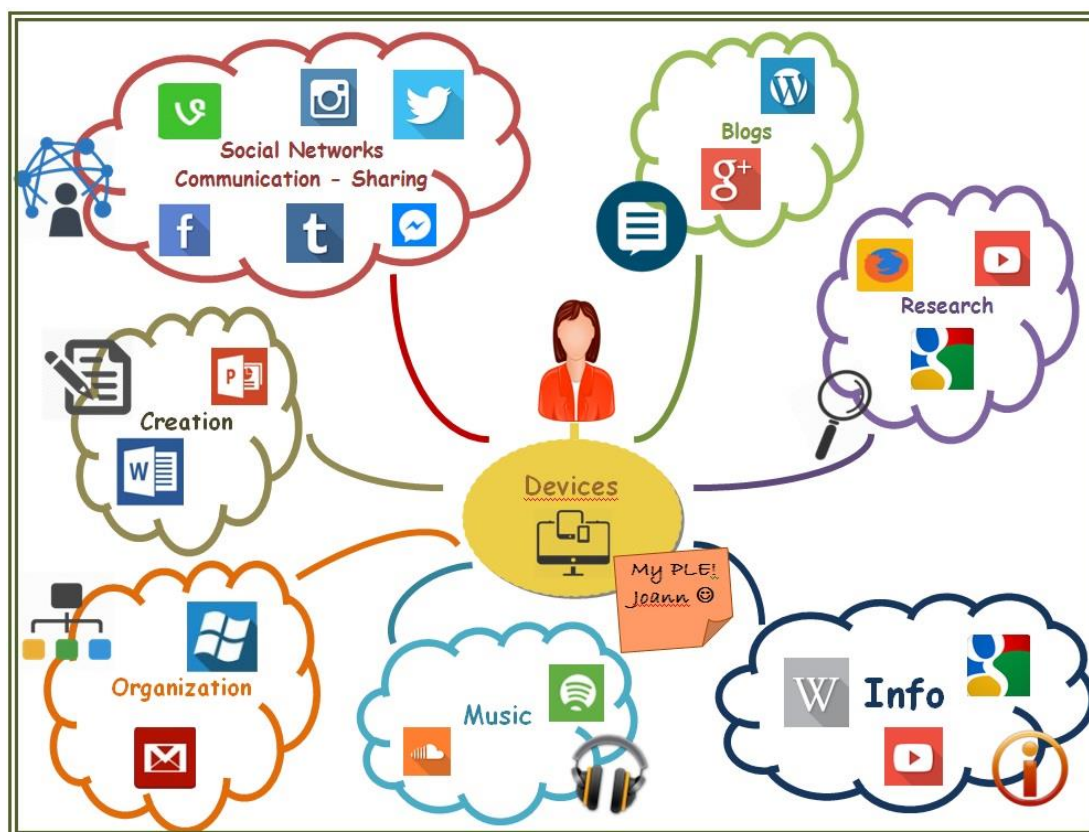
³⁵ <http://www.obcanskevzdelavani.cz/>

Více o jednotlivých modelech:

MALAMAD, Connie: Models For Designing Your Personal Learning Environment.

[online] c2021. [cit. 2021-12-30] Dostupné z: <https://theelearningcoach.com/elearning2-0/designing-personal-learning-environment/>

Jako téma je možné zvolit jakékoliv aktuální téma, které je spojeno se zájmy účastníků programu, školními projekty nebo aktuální společenskou situací. Je možné také využít některé z videí a metodických materiálů portálu Jeden svět na školách – [audiovizuální výukové lekce na téma mediální vzdělávání](#) (od prvního stupně ZŠ po SŠ), ale jak již bylo zmíněno výše, obsah lekcí (metodika, filmy) je uchopitelný i při vzdělávání dospělých.

Obrázek č. 8

Zdroj obrázku: VERA, Joann: MY PLE. [online]. 2015-03-31 [cit. 2021-12-26] Dostupné z: <https://joannveraf.wordpress.com/2015/03/31/my-ple/>

Mluvíme-li o celoživotním učení v souvislosti s dospělými, můžeme stanovit čtyři prioritní oblasti zaměření vzdělávacích programů (cyklů) v knihovnách:

- posílení občanského vzdělávání,
- posílení rodinného vzdělávání,
- posílení vzdělávání seniorů,

- posílení sebevzdělávání.

A stejně tak, jak to bylo u klíčových gramotností, i zde je východiskem rozvoje těchto oblastí samotné čtenářství. To v sobě zahrnuje dovednosti, které je možné podpořit výběrem vhodných textů a knih a aktivitami v knihovně:

- porovnávání čtenářských zkušeností,
- sdílení vlastní literární a výtvarné tvorby,
- práce s literárními žánry,
- orientace v knihovně,
- služby knihovny (mimo knih),
- práce s aparátem knihy,
- rychlé čtení,
- online nástroje (pro tvorbu čtenářského deníku, sdílení),
- biblioterapeutická funkce knihy,
- setkání se spisovateli,
- setkání s knihovníky a jejich prací,
- historie knižní kultury,
- historie knihoven a jejich různorodá funkce,
- digitální kulturní dědictví.

3.1 Občanské vzdělávání

V takto zaměřených programech se věnujeme rozvoji vzdělávání, které se vztahuje k roli občana – podpoře občanského jednání, formování vědomí práv a povinností jednotlivců v jejich rolích občanských, společenských i politických.³⁶

Programy směřují k uspokojování zájmů a společenských potřeb občanů, rozvoj jejich obecného rozhledu a zvýšení jejich informovanosti. Témata, která odrážejí v programech problematiku etickou, estetickou, právní, ekologickou, tělovýchovnou, filozofickou, náboženskou, politickou³⁷, sociální a občanskou.³⁸

Mluvíme tu o tzv. aktivním občanství (vzhledem k hodnotám místním – lokální a regionální, i nadnárodním – evropské a světové), což zahrnuje sféru ekonomickou, kulturní, životní styl i politiku³⁹. A stejně jako v případě školství (RVP) zde mluvíme o rozvoji kompetence občanské.

³⁶ ZORMANOVÁ, str. 40-41

³⁷ Pokud mluvíme o politice či náboženství, nejde zde o propagaci jednoho směru, ale udržení určité názorové diverzity a schopnosti jedince vyhledat si potřebné informace a samostatně se rozhodnout.

³⁸ <https://www.msmt.cz/vzdelavani/dalsi-vzdelavani/obcanske-vzdelavani-dospelych-1>

³⁹ KOPECKÝ, Martin: Občanské vzdělávání dospělých v Evropě: Povaha, funkce, a vybrané národní příklady. [online] Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. [cit. 2021-12-25] Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/15059/download/>

Podle publikace Jansena, Chioncela a Dekkerse⁴⁰ je možné ji ještě více rozdělit a definovat je učením, v jehož důsledku vznikají:

- kompetence participativní – situované učení ([kontextualizované učení](#)),
- kompetence morální – sociální učení ([teorie a modely sociálního učení](#)),
- kompetence biografické – kreativní učení ([kreativní vzdělávání](#)),
- kompetence kritické – zkušenostní učení ([Experiential Learning Cycle](#)).

Posuneme-li téma konkrétně do knihoven, je podle Centra občanského vzdělávání Karlovy Univerzity role veřejných knihoven v:⁴¹

- aktivizaci občanů,
- posilování a rozvíjení občanských kompetencí,
- posilování místní identity,
- poskytnutí neutrálního otevřeného prostoru pro místní aktivity,
- prostoru pro uspokojení vzdělávacích potřeb různých lidí,
- místě pro pořádání debat a diskusí,
- informačním a poradenským centrem pro řešení občanských problémů,
- tvorbě partnerských místních sítí,
- zapojení místní komunity do chodu knihovny.

PŘÍKLADY AKTIVIT KNIHOVEN K ROZVOJI OBČANSKÉ KOMPETENCE

Mendelianum, 8. 12. 2021, 10.00–12.00, Knihovna Jiřího Mahena v Brně, Středisko Europe Direct⁴²

Přijďte se s námi ponořit do atraktivního světa genetiky a molekulární biologie v návštěvnickém centru Mendelianum. V prostorách, kde působil samotný Johann Gregor Mendel, se dozvíte zajímavé informace ze života zakladatele genetiky a v moderní laboratoři si můžete vyzkoušet izolaci DNA z biologického materiálu a stěr buňkami sliznice s následným barvením a pozorováním epitelálních buněk pod mikroskopem. Také objevíte tajemství kmenových buněk nebo klonování. Akce je pořádána v rámci exkurzí po projektech financovaných z EU.

⁴⁰ JANSEN, T., CHIONCEL, N., DEKKERS, H. Socialcohesion and integration: learningactivecitizenship. *British Journal of Sociology of Education*, 27/2, 2006, s. 189–205

⁴¹ Centrum občanského vzdělávání: Veřejné knihovny v ČR. [online] Univerzita Karlova, c2021. [cit. 2021-12-25] Dostupné z: <http://www.obcanskevzdelavani.cz/knihovny>

⁴² Kalendář akcí. [online] Knihovna Jiřího Mahena v Brně. c2009-2021. [cit. 2021-12-01] Dostupné z: <https://www.kjm.cz/akce> (poznámka: průběžně aktualizována, daná akce již nebude dohledatelná, jedná se ale o přesnou citaci).

Čaj o páté s knihou, 27. 12. 2021, 17.00–18.00, Knihovna Jiřího Mahena v Brně, pobočka Dolní Heršpice⁴³

Další z cyklu besed o zajímavých knihách, které stojí za přečtení. Tentokrát bude spojovacím motivem zima v různých podobách, tak jak je obsažena v knihách nejen pro dospělé, ale i pro děti.

Nepál – Everest Peking přes tři sedla, 8. 12. 2021, Knihovna města Hradce Králové, pobočka Slezské předměstí⁴⁴

Povídání Ondřeje Penze o třítydenním trekingu v oblastech plných turistů i po odlehlých místech, kde denně potkáte pouze pár tamějších obyvatel. Projděte se zemí Šerpů, napříč cestou prvních evropských objevitelů Mount Everestu.

- JANOŠKOVÁ, Kateřina. Další vzdělávání v knihovnách? – projekt Komunitní knihovny ve Vsetíně. *Ikaros* [online]. 2013, ročník 17, číslo 12 [cit. 2021-12-26]. urn:nbn:cz:ik-14168. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <http://ikaros.cz/node/14168>
- Zásadními tématy do knihoven roku 2021–2022 je téma Udržitelného rozvoje. Velké množství zdrojů a inspirace najdete na webu [Udržitelná.knihovna.cz](http://Udrzitelná.knihovna.cz)

DALŠÍ ZDROJE K TÉMATU

KOPECKÝ, Martin: Občanské vzdělávání dospělých v Evropě: Povaha, funkce, a vybrané národní příklady. [online] Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. [cit. 2021-12-25] Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/15059/download/>

Centrum občanského vzdělávání: Veřejné knihovny v ČR.[online] Univerzita Karlova, c2021. [cit. 2021-12-25] Dostupné z: <http://www.obcanskevzdelavani.cz/knihovny>

Publikace [Komunitní činnost veřejných knihoven v procesu integrace sociálně znevýhodněných osob](#)

Publikace [Občanské vzdělávání v knihovnách](#)

Publikace [Sociálně vyloučení v knihovnách](#)

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ Kalendář akcí. [online] Knihovna města Hradce Králové. c2012 [cit. 2021-12-01] Dostupné z: <https://www.knihovnahk.cz/kalendar-akci> (poznámka: průběžně aktualizována, daná akce již nebude dohledatelná, jedná se ale o přesnou citaci).

3.2 Rodinné vzdělávání

S odkazem na první kapitolu se téma rozšiřuje o slovo „rodina“ a její potřeba rozvoje kompetencí a celoživotního vzdělávání. To se dostává do popředí zejména v době, kdy do života jedince vstupuje „dítě“ (rodičovství, prarodičovství či jiné rodinné vazby) a posiluje se rodina.

V této době u uživatelů knihoven výrazně vzrůstá potřeba dalšího vzdělávání v této oblasti. Klára Šedová definuje rodinné vzdělávání takto: *„Rodinné vzdělávání lze charakterizovat jako preventivní vzdělávací aktivity zahrnující vytváření vzdělávacích programů, jejich implementaci, evaluaci, vedení výuky a výcviku a výzkum vztažený ke zvyšování kvality života jednotlivce i rodiny“*.⁴⁵

Rodinné vzdělávání lze rozdělit na mikro rovinu (zvyšování pocitu životní pohody) a makro rovinu (preventivní působení nevhodného chování). I zde můžeme mluvit o vymezení rodinného vzdělávání do základních rodičovských kompetencí:⁴⁶

- základní fyzická péče,
- vyjadřování náklonnosti a vytváření pocitu bezpečí,
- stimulace vrozeného potenciálu dítěte,
- vedení a kontrola dítěte,
- zodpovědnost a autonomie.

PŘÍKLADY AKTIVIT KNIHOVEN K ROZVOJI RODINNÉHO VZDĚLÁVÁNÍ

Mezi nejvýraznější projekt zaměřený na podporu rodinného vzdělávání v knihovnách patří [Bookstart: S knížkou do života](#), který se zaměřuje na rodiny s dětmi ve věkových skupinách 0–3 roky a 3–6 let.

Příklad uchopení projektu z Městské knihovny v Rožnově pod Radhoštěm – Pidiknir⁴⁷

Povídání a knížky pro nejmenší koblížky

Pravidelné setkávání rodičů s předškolními dětmi (do 6 let): seznámení s dětským oddělením, čtení s nečtenáři, dramatizace pohádek, zábava, hry, knižní tipy.

Víte, že knihovnu můžete navštěvovat už s těmi nejmenšími? V březnu 2018 se rožnovská knihovna připojila k pilotnímu ročníku mezinárodního projektu Bookstart, který má za cíl podporu čtenářství v rodinách s novorozenci a malými dětmi. Česká varianta pod patronátem organizace SKIP je nazvaná „S knížkou do života“ a zahrnuje jednak dárkové balíčky pro novorozence, a jednak speciální typy služeb pro rodiny s dětmi do 6 let.

⁴⁵ ŠEDOVÁ, Klára. Rodinné vzdělávání jako součást celoživotního učení. [online] In Studia paedagogica, [S.l.], v. 54, n. 11, p. 55–66, bře. 2006. ISSN 2336-4521. [cit. 2021-12-25] Dostupné z: <https://www.phil.muni.cz/journals/index.php/studia-paedagogica/article/view/426>

⁴⁶ Tamtéž

⁴⁷ Pidiknir. [online] Městská knihovna Rožnov pod Radhoštěm [cit. 2021-12-25] Dostupné z: <https://knir.cz/pidiknir-2/>

Dárek do kolébky

Při vítání občánků získají rodiny s novorozenci z rukou knihovnice startovací balíček čtenáře s poukazem na roční registraci v knihovně ZDARMA. Dále tu najdou informace o projektu, nabídku metodických publikací pro rodiče a seznam doporučených titulů pro společné čtení.

Setkání nad knížkou

V rámci projektu se rozšiřují prarodinné aktivity o pravidelné setkávání rodičů s dětmi v prostředí knihovny. Setkáním s knížkami a mezi knížkami se snažíme budovat kladný vztah ke knížkám od nejútlejšího věku. Pokaždé si pro děti připravíme ukázkou z nějaké knížky s doprovodnými aktivitami. A v jakém věku je vhodné začít dětem číst? Jaké knížky pro první čtení vybírat? Na co se při čtení zaměřit? To jsou otázky, nad kterými se budeme zamýšlet. Zároveň nás zajímají i vaše přání a očekávání ohledně knihovnických služeb pro čtenáře předškolního věku.

Knihovny mohou spolupracovat i s dalšími subjekty, např. [Rodinný svaz ČR](#), který se podílí mimo jiné na [Týdnu pro rodinu](#) nebo s lokálními Centry pro rodinu a sociální péči nebo příslušnými odbory městských úřadů. Spolupráce může vypadat např. takto:

- Knihovna jako místo přátelské rodině s podporou čtenářské gramotnosti od nejútlejšího věku. [online] Masarykova veřejná knihovna Vsetín c2008-2017. [cit. 2021-12-25] Dostupné z: <https://www.mvk.cz/aktuality/knihovna-jako-misto-pratelske-k-rodine-s-podporou-ctenarske-gramotnosti-od-nejutlejsiho-veku/>
- LIŠOVSKÁ, Pavlína. Začít se má od kolébky aneb Prarodinné aktivity v Knihovně Jiřího Mahena v Brně. Bulletin SKIP [online]. 2018, roč. 27, č. 1 [cit. 2021-12-25]. ISSN 1213-5828. Dostupné z: <https://bulletinskip.skipcr.cz/node/307>

DALŠÍ ZDROJE K TÉMATU

JOZÍFKOVÁ, Bohumíra. Role veřejných knihoven v tvorbě prarodinného klimatu: knihovna a rodina. *Čtenář* [online]. 2008, **60**(5), 149-153 [cit. 2021-12-25]. ISSN 0011-2321. Dostupné z: <https://ctenar.svkkk.cz/clanky/2008-roc-60/05-2008.htm>

JOZÍFKOVÁ, Bohumíra. Role veřejných knihoven v tvorbě prarodinného klimatu: knihovna jako centrum dění v obci / ve městě. *Čtenář* [online]. 2008, **60**(6), 187-189 [cit. 2021-12-25]. ISSN 0011-2321. Dostupné z: <https://ctenar.svkkk.cz/clanky/2008-roc-60/06-2008.htm>

ŠEDOVÁ, Klára. Rodinné vzdělávání jako součást celoživotního učení. [online] In *Studia paedagogica*, [S.l.], v. 54, n. 11, p. 55–66, bře. 2006. ISSN 2336-4521. [cit. 2021-12-25] Dostupné z: <https://www.phil.muni.cz/journals/index.php/studia-paedagogica/article/view/426>

3.3 Vzdělávání seniorů

S pojmem vzdělávání seniorů úzce souvisí „koncept aktivního stárnutí“. Nejde však jen o hledání místa na trhu práce nebo zapojení do celoživotního vzdělávání. Z komplexnějšího pohledu jde o zajištění participace seniorů na dění ve společnosti ve všech fázích života.⁴⁸

Je také nutno pracovat s pojmem „senior“, který vymezuje věkovou skupinu. Ta je nejčastěji stanovena spodní věkovou hranicí mezi 50. až 60. rokem života jedince⁴⁹ (někdy také okamžikem odchodu do důchodu). Tato vymezení dělají z této věkové skupiny jednu z nejpočetnějších, co do návštěvnosti knihoven.

Jaká jsou specifika vzdělávání seniorů, si můžete poslechnout [v rozhovoru s Michalem Šerákem na Radiožurnálu](#).

Funkce vzdělávání seniorů rozdělily Naděžda Špatenková a Lucie Smékalová v publikaci *Edukace seniorů* takto⁵⁰:

- preventivní funkce – vzdělávací aktivity realizované v předstihu a pozitivně ovlivňující průběh stárnutí a kvalitu života ve stáří,
- anticipační funkce – pozitivní připravenost na změny ve stylu života (při odchodu do důchodu),
- rehabilitační funkce – znovuoobnovování a udržování fyzických a duševních sil, zachování soběstačnosti,
- posilovací funkce – rozvoj a kultivace zájmů, potřeb a schopností,
- kompenzační funkce – vzdělávací aktivity kompenzují úbytek sociálních kontaktů,
- aktivizační funkce – začlenění do současné společnosti,
- komunikační funkce – komunikace s okolím, a tak i s celou společností,
- relaxační funkce – plnohodnotné trávení volného času vedoucí k harmonii člověka,
- funkce mezigeneračního porozumění – prohloubení porozumění mezi generacemi a prevence řešení mezigeneračního napětí.

⁴⁸ ŠPATENKOVÁ, Naděžda a Lucie SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. Praha: Grada, 2015. ISBN 978-80-247-5446-8, str 11-12

⁴⁹ Odkdy jsme senioři. [online]. 2018-02-04. C2018[cit. 2021-12-25]. Dostupné z: <https://www.i60.cz/clanek/detail/18960/odkdy-jsme-seniori>

⁵⁰ ŠPATENKOVÁ, Naděžda a Lucie SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. Praha: Grada, 2015. ISBN 978-80-247-5446-8, str 38

PŘÍKLADY AKTIVIT KNIHOVEN ZAMĚŘENÉ NA VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ

V prostředí knihoven se často téma vzdělávání seniorů zaměřuje na propojení knihoven s vysokoškolským prostředím prostřednictvím univerzit třetího věku, Akademií třetího věku, virtuálních univerzit třetího věku.

Příklady:

- [Univerzita třetího věku v městské knihovně Benešov](#)
- [Virtuální Univerzita třetího věku v Městské knihovně Český Těšín](#)
- [Univerzita 3. věku v Knihovně Nová Paka](#)
- [Projekt Třetí věk v Městské knihovně Louny](#)

Další příklady aktivit knihoven pro seniory:

- **Tréninky paměti pro seniory, 3. 12. 2021, Knihovna města Hradce Králové, pobočka Nový Hradec Králové⁵¹**

Pro všechny, kteří si chtějí zachovat duševní kondici a aktivovat mozek na optimální výkonnost. Cyklus je pořádán s podporou města Hradce Králové.

- [Nabídka služeb pro seniory v Městské knihovně Frýdek-Místek](#)
- [Pravidelné vzdělávání seniorů v Knihovně města Ostravy](#)
- [Klub seniorů v Knihovně Jiřího Mahena v Brně](#)

DALŠÍ ZDROJE K TÉMATU

[Centrum digitálního vzdělávání pro seniory DIGISEN](#)

[Portál pro aktivní seniory i60.cz](#)

[Senior: Podpora rozvoje dalšího vzdělávání: Programy mezigeneračního učení](#)

ŠERÁK, Michal. Role univerzit třetího věku v širších edukačních i sociálních kontextech. *Metodický portál: Články* [online]. 15. 05. 2018, [cit. 2021-12-25]. Dostupný z WWW: <<https://clanky.rvp.cz/clanek/c/G/21747/ROLE-UNIVERZIT-TRETIHO-VEKU-V-SIRSICH-EDUKACNICH-I-SOCIALNICH-KONTEXTACH.html>>. ISSN 1802-4785.

⁵¹ Kalendář akcí. [online] Knihovna města Hradce Králové. c2012 [cit. 2021-12-01] Dostupné z: <https://www.knihovnahk.cz/kalendar-akci> (poznámka: průběžně aktualizována, daná akce již nebude dohledatelná, jedná se ale o přesnou citaci).

3.4 Sebevzdělávání

Sebevzdělávání navazuje na ukončené institucionální vzdělávání. Je spojeno s intelektuální zralostí sebevzdělávajícího se jedince, ztotožňuje se při něm osoba studenta i učitele.⁵² Je vnímáno jako efektivní způsob vzdělávání, protože si jedinec sám volí tempo studia, témata vzdělávání a vede ho k osobnostnímu i profesnímu rozvoji.

Úroveň, ve které se rozhodujeme, že se sami chceme něco naučit pro sebe, je vrcholem celoživotního vzdělávání. Člověk pochopí sám sebe, své potřeby, ale i limity, proto je vhodné zaměřit programy na rozvoj knihovnicko-bibliografické a mediální a informační gramotnosti na témata související s pochopením studijních potřeb uživatelů, např. strategie pro rozvoj učení, paměťové techniky, druhy inteligence, styly učení, Mindfulness, prokrastinace a další. To vše doplněno o výše zmíněné seznamy dalších zdrojů k tématu, z fondu knihovny i z prostředí internetu (včetně online aplikací).

Jako u předcházejících podkapitol (občanské a rodinné vzdělávání a vzdělávání seniorů) i sem patří snaha rozvíjet kompetence pro celoživotní učení. K tématu patří i vzdělávání nezaměstnaných, ať už třeba posilování jejich kompetencí nebo vzdělávání navázané na získávání specializace v rámci Národní soustavy povolání.

Sebevzdělávání probíhá na základě různých studijních pomůcek:⁵³

- literární (učební texty, knihy, časopisy, noviny...),
- klasické prostředky masové komunikace (televize, rádio...),
- neliterární (zvukové a videozáznam...),
- klasické trenažéry (nácvik senzorických a motorických dovedností...),
- elektronická média (internet).

Rozvíjet tuto kompetenci můžeme u návštěvníků knihoven především prostřednictvím čtení a psaní. Zahrnuje postupy označované jako [RWCT: Reading and Writing for Critical Thinking](#), ale také řadu dalších metod, které pracují s vyhledáváním, hodnocením, tříděním a zaznamenáváním (zapamatováním) informací.

⁵² ZORMANOVÁ, Lucie. *Didaktika dospělých*. Praha: Grada, 2017. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-271-0051-4, str. 42

⁵³ ZORMANOVÁ, Lucie. *Didaktika dospělých*. Praha: Grada, 2017. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-271-0051-4, str. 42

Marton a Saljo rozlišují dva přístupy ke studiu formou učení: povrchný a hloubkový přístup:

Deep learning Takes a broad view	Surface learning Takes a narrow view
Looks for meaning	Relies on rote learning
Focuses on the concepts and arguments to solve the problem	Focuses on the formula to solve the problem
Relates new knowledge to previously learnt knowledge	Focuses on learning unrelated bits of a task
Relates knowledge across modules/courses	Information is memorized solely for assessment
Relates theory to practice	Theory is not reflected upon in real life
Evidence and argument between theories is developed	No cross referencing between theories

Obrázek č. 9 – Typy učení

Zdroj: WALKER, Dawn-Marie. Classroom Assessment Techniques: An Assessment and Student Evaluation Method.[online] In Creative Education, 2021, vol. 3, pages 903-907. [Cit. 2021-12-30] Dostupné z:

https://www.researchgate.net/publication/276491044_Classroom_Assessment_Techniques_An_Assessment_and_Student_Evaluation_Method/download

Se všemi výše zmíněnými skupinami je vhodné mluvit a reflektovat tyto dva typy přístupů (kdy přijímáme informace z textu pasivně a kdy aktivně), jak si přečtené zapamatovat? Vodítkem může být například uchovávání čtenářské četby (a to jak po formální, tak obsahové stránce).

- **Formální:** čtenářský deník, profil na <https://www.databazeknih.cz/>, <https://www.goodreads.com/>, online nástroje typu Padlet, Jamboard...
- **Obsahové:** ukládání obálek knihy, vlastní nebo sdílené hodnocení, životabáseň, pětilístek...

Další metody práce s textem vedoucí k aktivnímu učení:

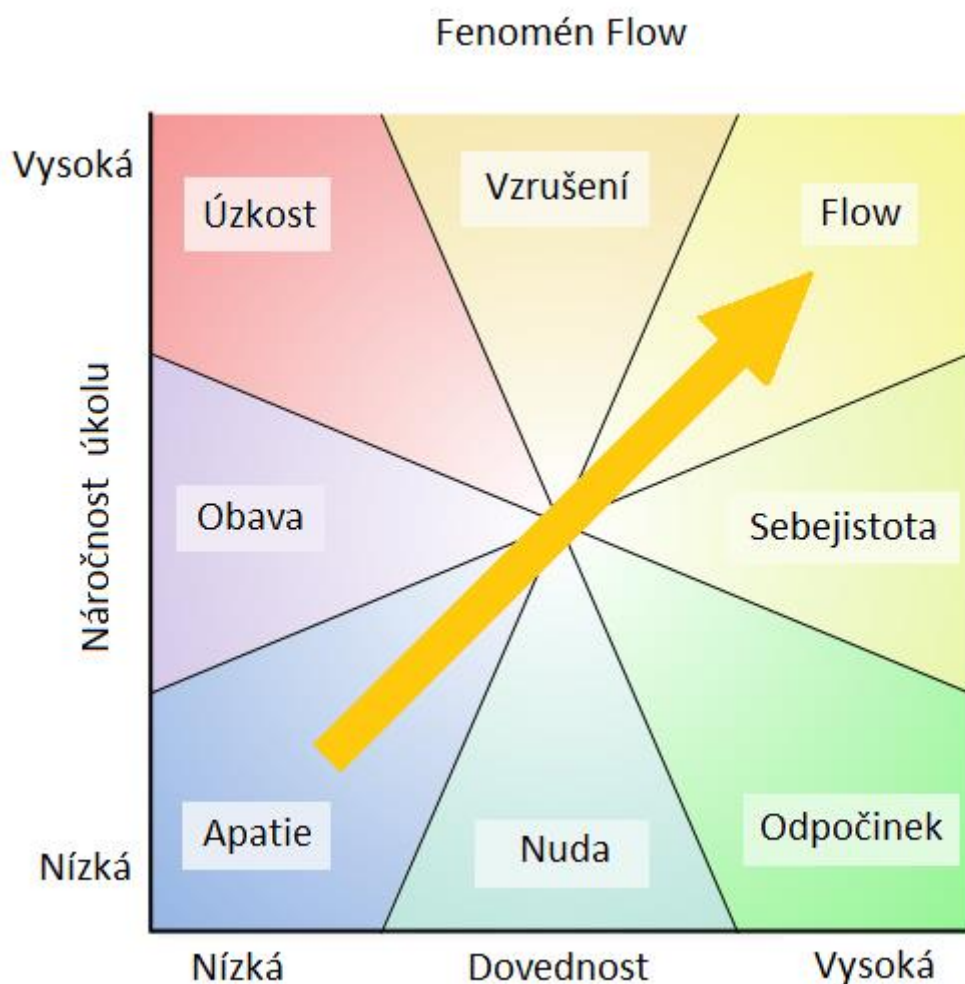
- neukončené příběhy (vymýšlení pokračování, neuzavřené konce),
- poznámky z textu (např. podvojný deník, trojitý deník, metoda INSERT),

- hledání informací k tématu,
- kritika textu (hledání argumentů autora pro daná tvrzení, hledání protínázorů...),
- prezentace tématu (referát, ppt prezentace, diskuzní skupiny...).

Ve všech výše zmíněných metodách hraje důležitou roli výběr zdrojů a tím je stanoven i prostor pro knihovny – orientace v knihovně, nabízených službách, databázích, zdrojích na internetu a v neposlední řadě prostor pro využívání technologií efektivním způsobem. K tomuto tématu patří také témata jako „flow“ (pohroužení se do konkrétní činnosti) a „digitální wellbeing“ (vlastní digitální rovnováha).

FLOW

Flow je termín, který přichází do tématu učení z psychologie. Jedná se o pozitivní stav, který nastává, když se do nějaké činnosti naplno pohroužíme a jsme maximálně koncentrovaní (vnitřní motivace). V tom případě se naučíme nejvíce.

Obrázek č. 10 – Flow

Zdroj obrázku:

PROCHÁZKOVÁ, Tereza: Na vlně extáze – fenomén Flow (část I.) [online] Mentem, 2017-01-25. [cit. 2021-12-30] Dostupné z: <https://www.mentem.cz/blog/fenomen-flow-1/>

Více v článku a rozhovoru:

ZAJÍČKOVÁ, Andrea: Stav „flow“. Když se do něj děti dostanou, teprve pak se opravdu učí. [online] Rádio Junior, 2018-01-23. [cit. 2021-12-30] Dostupné z: <https://junior.rozhlas.cz/stav-flow-kdyz-se-do-nej-deti-dostanou-teprve-pak-se-opravdu-uci-8052263>

Další zdroje k tématu:

CSIKSZENTMIHALYI, Mihaly: O flow, štěstí v „plynutí“. [online] Ted2004ior, 2004-02 [cit. 2021-12-30] Dostupné z: https://www.ted.com/talks/mihaly_csikszentmihalyi_flow_the_secret_to_happiness?language=cs#t-15590

PROCHÁZKOVÁ, Tereza: Na vlně extáze – fenomén Flow (část I.) [online] Mentem, 2017-01-25. [cit. 2021-12-30] Dostupné z: <https://www.mentem.cz/blog/fenomen-flow-1/>

PROCHÁZKOVÁ, Tereza: Na vlně extáze – fenomén Flow (část II.) [online] Mentem, 2017-04-21. [cit. 2021-12-30] Dostupné z: <https://www.mentem.cz/blog/fenomen-flow-2/>

Zapojení knihoven do oblasti sebevzdělávání je zprostředkované. Základem je ukázat uživatelům, jaké jsou možné cesty pro sebevzdělávání, například vytvořením dalších zdrojů k tématu, které je obsahem vzdělávacího modulu nebo cyklu.

AKTIVITY NA ROZVOJ SEBEVZDĚLÁVÁNÍ V KNIHOVNÁCH

- Dezinformace aneb Čemu lidé nejvíce věří – Městská knihovna Sokolov⁵⁴

⁵⁴ Dezinformace aneb Čemu lidé nejvíce věří. [online]. Městská knihovna Sokolov. 2021-10-11. C2021. [cit. 2021-12-25] Dostupné z: <https://www.mksokolov.cz/akce/dezinformace-aneb-cemu-lide-nejvice-veri> (poznámka: průběžně aktualizována, daná akce již nebude dohledatelná, jedná se ale o přesnou citaci).

Dezinformace aneb čemu lidé nejvíce věří

- proč lidé tolik věří dezinformacím
- principy fungování dezinformací a jejich dopady na společnost
- konkrétní příklady dezinformačních narativů

Přednáší:
Tomáš Kolomazník

20.10. | 18:00

Zdarma. Na akci bude používána fotodokumentace, která může být zveřejněna na webu a facebooku knihovny, v tištěných médiích a materiálech

- Mediální gramotnost pro seniory v Knihovně města Hradce Králové⁵⁵

⁵⁵ Mediální gramotnost pro seniory [online]. Knihovna města Hradce Králové. c2012. [cit. 2021-12-25]
Dostupné z: <https://www.knihovnahk.cz/pro-verejnost/kalendar-akci/medialni-gramotnost-pro-seniory>
(poznámka: průběžně aktualizována, daná akce již nebude dohledatelná, jedná se ale o přesnou citaci).

Mediaální gramotnost pro seniory

21. 11. 2019, od 10:00

víceúčelový sál Centra celoživotního vzdělávání
Wonkova 1262/1a, Hradec Králové

Současná doba je ovlivněna užíváním internetových médií. Ne vše, co čteme na internetu a sociálních sítích, je však pravda. Dokážete rozeznat falešné zprávy, tzv. hoaxy, od těch skutečných a podložených? Umíte si ověřovat informace a zdroje? Přijďte na přednášku, kde Vám ukážeme, jak na to.

Registrace předem na mailu ed@knihovnahk.cz,
nebo osobně v referenčním centru knihovny.

- KAŠPÁRKOVÁ, Šárka a Daniela HEBNAROVÁ. Městská knihovna na cestě do EU – založení centra celoživotního vzdělávání. *Inforum* 2005. Praha: Albertina icome Praha, 2005. Dostupné také z: http://www.inforum.cz/pdf/2005/Kasparkova_Sarka.pdf
- 3IN: Informace – Integrace – Internet. [online]. Knihovna Jiřího Mahena v Brně. c2009-2021. [cit. 2021-12-25] Dostupné z: <https://www.kjm.cz/ukoncene-kurzy>

DALŠÍ ZDROJE K TÉMATU

[Tipy na sebevzdělávání: Získej dovednosti, které opravdu potřebuješ](#)

[9 rad pro účinné sebevzdělávání](#)

[KISK ONLINE: Tutorované kurzy pro veřejnost](#)

[Co je to Mindfulness a jaký vliv má na funkci mozku](#)

[Mindfulness účinně, odborně, lidsky](#)

Jeden svět na školách – publikace k objednání

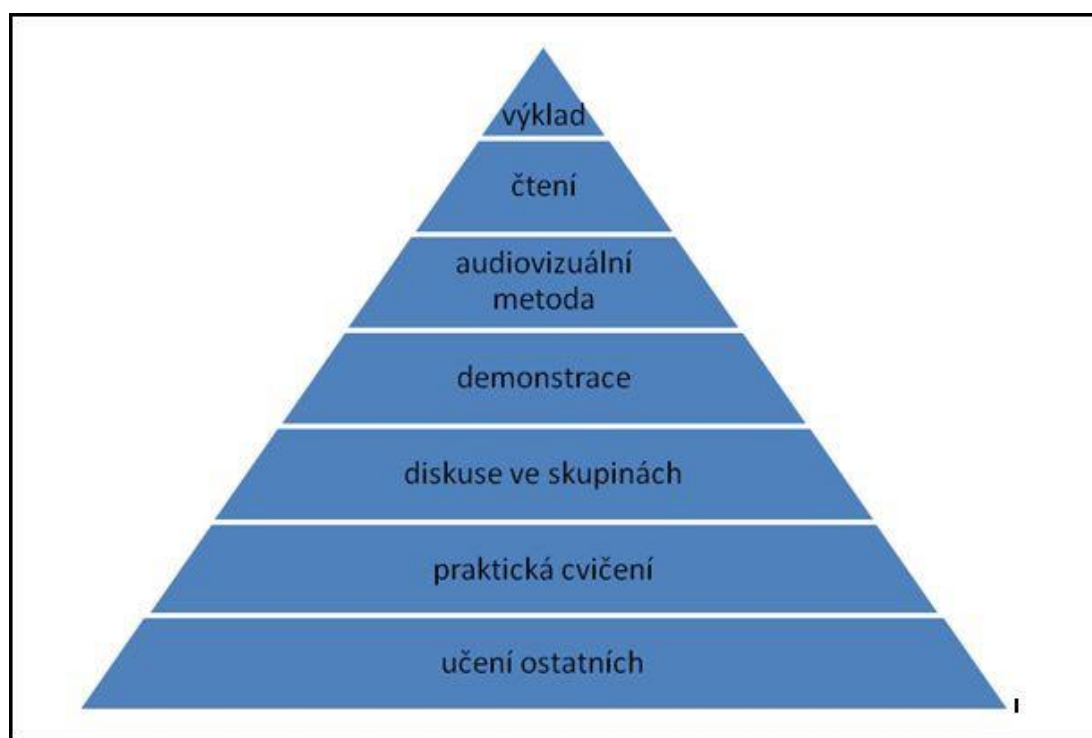
Jeden svět na školách – audiovizuální výukové lekce

KOVÁŘOVÁ, Pavla. *Trendy v informačním vzdělávání*. Zlín: VeRBuM, 2012. ISBN 978-80-87500-18-7 Dostupné také online:

<https://web2.mlp.cz/koweb/00/04/23/36/86/trendy-v-informacnim-vzdelavani.pdf>

4 STAVEBNÍ KAMENY VZDĚLÁVACÍCH PROGRAMŮ

Mezi základní kameny každého vzdělávacího programu patří prezentace, diskuze, řešení modelových situací a řešení reálných situací.⁵⁶ Tyto základní kameny nám pomohou strukturovat program tak, aby bylo snadnější stanovit cíle programu. Tyto stavební kameny vychází z Delayovy pyramidy učení, která jasně stanovuje, při jakých činnostech se nejvíce naučíme.

Obrázek č. 11 – Delayova pyramida učení

Zdroj obrázku: KLEČKOVÁ, Gabriela. CLIL – Vhodné učební metody pro výuku CLIL vycházející z potřeb žáků. *Metodický portál: Články* [online]. 20. 09. 2011, [cit. 2021-12-12]. Dostupný z WWW: <<https://clanky.rvp.cz/clanek/13095/CLIL---VHODNE-UCEBNI-METODY-PRO-VYUKU-CLIL-VYCHAZEJICI--Z-POTREB-ZAKU-.html>>. ISSN 1802-4785.

Osvojit si něco nového můžeme čtyřmi způsoby, které přednášející musí v kontextu svých cílů, cílové skupiny, se kterou pracuje, i průběhu programu vhodně zvolit⁵⁷:

- **teoretickým přejímáním (nasloucháním)**, např. přijímání nových technických (přírodovědných poznatků), cestovatelské přednášky...,
- **praktickým přejímáním (napodobováním)**, např. učení se cizímu jazyku, práce s technickými zařízeními...,

⁵⁶ PLAMÍNEK, STR. 122

⁵⁷ Plamínek, 126-131

- **teoretickým vytvářením (přemýšlením)**, např. řešení hlavolamů, simulační aktivity, pro některé také práce s technickými zařízeními ...,
- **praktickým vytvářením (experimentováním)**, např. různá řešení komunikačních situací, řešení sociálních situací...

4.1 Pedagogické dovednosti knihovníka (učitele)

Ve studijním textu [Vzdělávání pracovníků knihoven](#) naleznete informace o přípravě přednášejícího na téma vzdělávacího programu (cyklu) a seznam otázek, na které je vhodné si hned v začátku odpovědět, včetně otázky, kdy je vhodné využít techniku k prezentaci vybraného tématu. My teď téma rozšíříme o další možné pohledy na přípravu knihovníka. Tato příprava by měla vycházet hlavně ze samotné osobnosti knihovníka, který si musí být vědom svých silných a slabých stránek. Nejen proto, aby na nich dále pracoval, ale aby dokázal nastavit vhodné prostředky pro svoji prezentaci.

*Chris Kyriacou v knize Klíčové dovednosti učitele*⁵⁸ stanovil devět klíčových dovedností učitele, které však lze vztáhnout i na osobnost knihovníka. Jsou jimi:

- plánovací dovednosti – připravit program, stanovit cíle, zvolit vhodné prostředky k jejich naplnění, návaznost na dřívější vzdělávání (školní výuku, probírané téma), udržet pozornost...,
- dovednosti realizační a řídicí – zajišťuje efektivní komunikaci při programu, kladení otázek různého typu, podpora učení žáků, podíl na aktivním zapojení žáků, účelné využívání pomůcek, přiměřená zadání, konstruktivní zpětná vazba, modifikace plánu podle potřeb skupiny...,
- dovednosti přispívající k vytvoření a rozvíjení příznivého klimatu ve třídě (skupině) – jasné a přiměřené nastavení pravidel, povzbuzení k učení, vzájemná úcta, budování sebedůvěry účastníků, dobrá organizace prostoru...,
- dovednosti nezbytné k udržení kázně a k řešení problémových situací – přiměřená autorita, vhodné způsoby komunikace, pozorné sledování žáků a zamezení vzniku případných problémů, bezkonfliktní jednání...,
- diagnostické dovednosti – schopnost odhadnout skupiny a přizpůsobit se jejich potřebám – konstruktivní zpětná vazba, pestré aktivity pro hodnocení, podíl účastníků na hodnocení, podpora učebních strategií účastníků...,
- autodiagnostické dovednosti – schopnost sebehodnocení, dalšího rozvoje, hledání dalších témat a metod pro svou práci, práce se stresem...,
- orientace v pedagogické (i knihovnické) situaci – konfrontace skutečnosti s teoretickými znalostmi,
- praktické „vyzkoušení“ dovedností – znalosti a dovednosti z dalšího vzdělávání knihovníků (samostudia, naslechu u kolegů, výměny zkušeností, experimentování),
- asimilace dovedností do své další pedagogické a knihovnické práce.

⁵⁸ Kyriacou, str. 8-9, 24-25

PŘÍKLAD – OVĚŘENÍ

Jaké kompetence jste získávali během svého studia na škole?

Kterou z uvedených kompetencí jste měli možnost za poslední rok rozvíjet a jakou formou (workshop, webinář, video, samostudium...)?

Jaké kompetence jste naopak v posledním roce ani při dřívějším studiu neměli možnosti rozvíjet a prohlubovat?

Jak se s výsledkem můžete vypořádat?

4.1.1 PREZENTACE

Potřebuje-li lektor téma prezentovat, měl by téma rozdělit do několika fází. V modulu Vzdělávání pracovníků knihoven jsme uváděli, že přednášející by měl své vystoupení rozdělit do několika fází:⁵⁹

1. Motivační fáze – přednášející motivuje účastníky k výuce daného tématu, zvyšuje jejich zájem o problematiku. Pozitivně u vzdělávání dospělých působí partnerská atmosféra, odbornost a angažovanost přednášejícího a jeho nadšení.
2. Expoziční fáze – přednášející zprostředkovává účastníkům nové vědomosti, u účastníků dochází k vytváření dovedností, dochází k osvojení probíraného obsahu.
3. Fixační fáze – Dochází k upevňování a prohlubování osvojeného – vědomostí, dovedností, postojů, a to především formou procvičování a opakování.
4. Diagnostická fáze – jedná se fázi kontroly, přednášející prověřuje a hodnotí vědomosti o daném tématu. Může probíhat na začátku i na konci.
5. Aplikační fáze – v této fázi účastníci naplňují pomyslný vrchol vzdělávání, aplikují získané vědomosti a dovednosti pro praktické roviny.

K upevnění tématu, o kterém mluvíme, můžeme použít i různé online nástroje, které mohou účastníkům nabídnout linku, díky které se jim bude probírané téma lépe sledovat. Využít můžete nástroje MS PowerPoint nebo Prezi.

[Pravidla správné prezentace](#)

[Prezentace jako nástroj](#)

⁵⁹ ZORMANOVÁ, Lucie. *Didaktika dospělých*. Praha: Grada, 2017. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-271-0051-4, str. 89-90

4.2 Výukové metody

Ačkoliv mluvíme o vzdělávacích programech v knihovnách a pro dospělé, je možné volit stejné metody, jako se využívají při vyučování. Někdy je vhodné metody kombinovat, jindy zvolit pro každý vzdělávací program jiné metody, vznikne tak pestrý cyklus, který udrží pozornost účastníků vzdělávání.

Rozdělení metod podle převládající činnosti:⁶⁰

- metody monologické (vyprávění, vysvětlování, výklad, přednáška s diskuzí...),
- metody práce s textem (reprodukce informací v textu, produkce vlastní tvorby, samostatná práce s textem, pracovní listy...),
- metody dialogické (výukový rozhovor, problémový rozhovor, brainstorming, brainwriting...),
- metody názorně-demonstrační a metody praktické (pozorování, praktické vyzkoušení...),
- metody rozborové, situační, projektové a inscenační (analyticko-syntetická činnost, dramatizace, kazuistika...),
- didaktická hra a soutěž (hraní rolí...).

Výukové metody by měly být vybírány s ohledem na zvýšení zájmu žáků o učení. Lektor by měl být do tématu zapálený, věřit v jeho přínos pro účastníky, ale zároveň být připravený přizpůsobit se skupině, pokud se jeho představy o programu rozcházejí s očekáváním skupiny.

Lektor by měl více předkládat otázky než samotná fakta, nechat účastníky pracovat s vnitřní motivací, hledat podtémata, která je samotné zajímají. Tím je i větší šance motivovat i ostatní.

Metody musí odrážet skutečný život v jeho celé šíři. Žádné téma neexistuje izolované od témat celého světa, doplňovat jej o ukázky umění, audiovizuální ukázky a další.

Vést účastníky k sebevyjádření, prezentaci, tvořivosti, práci ve skupině, oceňovat jejich přínos k tématu i dobrému klima skupiny (třídy). Udržovat jejich pozornost (měnit aktivity, volit různé aktivity, pozvat odborníka k tématu).

⁶⁰ VALIŠOVÁ, Alena a Hana KASÍKOVÁ. *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1734-0, str. 195-209

4.3 Učební styly

Při vybírání vhodných metod pro vzdělávací program umožnit účastníkům pracovat s diagnostikou učebních stylů (v případě přípravy vzdělávacího cyklu). Pokud se bude jednat o jednorázový program, je vhodné pracovat s faktem, že ne všichni účastníci programu se budou učit stejně, zvolené aktivity tudíž musí být upravitelné i pro ostatní (např. výstup ze skupinového nebo individuálního úkolu musí obsahovat společně domluvené prvky, ale může být zpracován různě).

Pro tento modul jsme vybrali rozdělení učebních stylů podle způsobu práce s informacemi⁶¹:

Aktivní typy – zapojují se do učení bez váhání, nechybí jim motivace, rády vedou a vysvětlují problematiku, bývají ale méně důslední, nemají rády dlouhodobé úkoly a pasivní účast, chtějí být v centru pozornosti.

Učí se lépe, když...	Učí se hůře, když...
Aktivity vedou ke změnám, zábavě	Při přednáškách, samostatné četbě, vysvětlování, opakují stejnou činnost
Probírané téma je kratší	Je téma teoretické
Soutěží, procvičují, hrají role	Pracuje se formou samostatného učení (psaní, čtení)
Jsou středem dění	Nemohou se zapojit
Studují, co je zajímavá	Musí dodržovat zadané instrukce, mají malý prostor pro samostatnou tvořivost
	Se od nich vyžaduje precizní práce zaměřená na detail

Vhodné aktivity: skupinová práce, hry, případové studie, problémové vyučování, hraní rolí, zapojení v projektech.

Reflektivní typy – mají rády prostor k rozmyšlení, reflektují (přijímají, zvažují a odrážejí názory ostatních). Jsou tolerantní a často souhlasí s většinou, i když mají odlišný názor. Sbírají informace z různých zdrojů a až pak je posuzují, nestojí o velkou pozornost.

Učí se lépe, když...	Učí se hůře, když...
Mohou v klidu pozorovat a posuzovat dění	Jsou postaveni do role aktivních účastníků

⁶¹ SITNÁ, Dagmar. *Metody aktivního vyučování: spolupráce žáků ve skupinách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0404-6, str. 37-42

Mohou sledovat prezentaci ostatních	Musí rychle reagovat bez možnosti přípravy
Mají dostatek času na prozkoumání různých zdrojů k tématu	Musí pracovat s nedostatkem informací a instrukcí
Mohou diskutovat v malých skupinách	Jsou v časovém stresu

Vhodné aktivity: demonstrace nového tématu, čtení, sledování videa, učení opakováním, sledování ostatních účastníků při výuce.

Vědecké typy – mají rády teorii a fakta, jsou racionální, s důrazem na logiku a abstraktní myšlení. Informace zpracovávají analyticko-syntetickou metodou.

Učí se lépe, když...	Učí se hůře, když...
Mají čas na systematický dlouhodobý výzkum tématu	Musí pracovat na nesystémových úkolech s dvojznačným zadáním
Probíraná fakta a řešené problémy existují jako součást již zpracovaných modelů a teorií	Není jim jasný cíl práce a její význam
Mohou diskutovat s účastníky, ujasňovat si fakta	Nemají dostatek času pro analyticko-syntetický přístup
Mají jasně zadáný cíl	Úkoly jsou příliš jednoduché, obsahují chytáky
Jsou jim předkládány zajímavé nápady a myšlenky, účastní se systémových řešení	Musí pracovat v nevyrovnané skupině s nižším intelektuálním potenciálem

Vhodné aktivity: teoretická přednáška s množstvím abstraktních informací, diskuze a debaty, individuální samostatná práce a výzkumy, projekty.

Praktické typy – rády získané informace hned využívají, řeší hned problémy. Zkoušejí rády nové nápady, myšlenky, teorie, techniky, aby se přesvědčily, jak v praxi fungují. Překypují novými nápady, myšlenkami, neotřelými návrhy.

Učí se lépe, když...	Učí se hůře, když...
Mají příležitost okamžitě využít to, co se naučili	Nemají možnost prakticky informace ověřit
Mají vzor, kterému se chtějí vyrovnat	Považují výsledky výuky za zbytečné, neefektivní, zabírají příliš mnoho času
Nové informace si mohou vyzkoušet a zjistit, jak fungují	Se stále opakuje stejná látka bez zřetelného výsledku a praktického přesahu

Téma je zřetelně stanoveno s jasným praktickým využitím	Neznají přesné zadání, postupy, zásady práce
---	--

Vhodné aktivity: příklady z praxe, cvičení, hraní rolí, projekty, exkurze, řešení problémových úkolů.

Dalším možným využitím v knihovnách je rozdělení učebních stylů podle způsobu vnímání:⁶²

- **zrakový styl** (obrázky, grafy, schémata, myšlenkové mapy, barevně organizované poznámky, texty),
- **sluchový styl** (výklad, vyprávění, četba, poslech),
- **pohybový styl** (učení pomocí pohybu, manipulace s předměty, aplikace teorie do praxe).

4.4 Problémy s klimatem programu

Klima vzdělávacích programů v knihovně je velmi důležité. Oproti vzdělávacím programům pro děti je však u dospělých velmi těžké pracovat se změnou nastaveného klimatu. Je to zejména z důvodu, že životní zkušenost a návyky dospělých vznikaly v průběhu života, a proto je těžké pracovat na její úpravě. Více ve studijním textu [Vzdělávání pracovníků knihoven](#) – kapitola Problémové situace.

4.4.1 STRATEGIE PŘEDCHÁZENÍ NEŽÁDOUCÍHO CHOVÁNÍ ÚČASTNÍKŮ

Na nevhodné chování účastníků programu musí knihovník reagovat co nejrychleji, aby účastníka zapojil zpět do vzdělávacího programu a dal jasně najevo, že toto chování není vhodné.

Knihovník si musí s každou skupinou budovat svou autoritu, která sice stojí na přátelském přístupu, ale musí mít jasně stanovené mantinely. Pro vzdělávací program (cyklus) je možné nastavit také společně pravidla práce ve skupině a ta společně dodržovat.

Při programu musí knihovník neustále sledovat, jak se chovají jednotlivci, nebo jak probíhá práce ve skupinách. Tam, kde se nedaří plnit úkol samostatně, nabídnout pomoc a radu. Pokud je takových skupin více, je možné zapojit i pedagoga, pokud je přítomen. Dopředu upozorněte skupiny na vymezený čas na zadaný úkol, který je ale po domluvě možné prodloužit nebo upozorněte konkrétní skupinu, ve které se práce nedaří podle plánu, že stačí, když splní část úkolů. Nejedná se o soutěž. Kdykoliv je možné změnit tempo práce i činnost. Knihovník musí mít pro daný vzdělávací program připraveno více typů aktivit, které může využívat podle aktuálního nastavení skupiny.

⁶² SITNÁ, Dagmar. *Metody aktivního vyučování: spolupráce žáků ve skupinách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0404-6, str. 41

Pokud u problematického chování nepomůže oční kontakt ani fyzická blízkost (sednout si vedle účastníka, který vyrušuje), je možné oslovit nejdříve obecně celou skupinu a požádat ji, aby např. tolik hlasitě nediskutovala, protože ruší ostatní při práci. Když nepomůže ani obecná konfrontace, je na místě osobní požadavek na účastníka, aby své chování změnil, nebo ho můžete přesadit. Pokud budeme v situaci, kdy bude nutné účastníka veřejně požádat o změnu chování, vysvětlíme i důvody, proč žádáme o změnu, jaké jsou důsledky jeho chování.

4.4.2 CHOVÁNÍ KNIHOVNÍKA

Při programu máme podobnou roli jako pedagog. Budíme u účastníků respekt, ale můžeme si často dovolit větší míru partnerství, než kterou si může dovolit pedagog. I přesto to na nás klade velké nároky, abychom přistupovali ke všem účastníkům programu stejně a spravedlivě (chválíme-li jednoho účastníka, pochválíme i ostatní). Pokud někdo nesplní zadaný úkol, vyjadřujeme se k jeho chování, a ne přímo k osobě účastníka. Neřešme konflikty ve vzteku. Pokud ve skupině nastavíme pravidla, musíme je sami dodržovat. Nesmíme používat nevhodné komentáře (nepřátelské komentáře, srovnávání). Mluvme s účastníky programu o respektu, pravidlech slušné komunikace. V případě, že nedokážeme skupinu zvládnout (a ano, i to se může stát), je vhodné požádat o pomoc pedagoga nebo program ukončit. I v knihovně při vzdělávacích programech platí body knihovního řádu, které musíme respektovat i pokud je např. ohroženo vybavení knihovny nebo naše zdraví.

SHRNUTÍ STUDIJNÍHO TEXTU

Příprava vzdělávacích programů (cyklů) v knihovnách patří mezi velmi důležitou pracovní náplň v knihovnách. Získané znalosti a dovednosti nám pomohou nejen připravit kvalitní program pro návštěvníky knihoven, ale podílet se na rozvoji znalostí společnosti.

Schopnost nastavit cíle vzdělávacího programu a způsoby jejich ověření, pedagogické kompetence i schopnost poradit si s organizací vzdělávacího modulu (cyklu), jsou neocenitelnou součástí běžného života v učící se společnosti.

LITERATURA

ALTMANOVÁ, Jitka, FALTÝN, Jaroslav, Katarína NEMČÍKOVÁ a Eva ZELENDOVÁ, ed. *Gramotnosti ve vzdělávání: [příručka pro učitele]*. V Praze: Výzkumný ústav pedagogický, 2010. ISBN 978-80-87000-41-0. Dostupné také online:

http://www.nuv.cz/uploads/Publikace/vup/Gramotnosti_ve_vzdelavani11.pdf

ČERNÝ, Michal. *Život onlife: lekce z informační vědy*. Ilustroval Nikola KALINOVÁ. Brno: Masarykova univerzita, 2020. Munice. ISBN 978-80-210-9586-1

DOLÁKOVÁ, Sylvie. *Umíte to s pohádkou?: práce s příběhy v MŠ a ZŠ*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0933-1 ŠEĐOVÁ, Klára a Petr NOVOTNÝ. Vzdělávací potřeby ve vztahu k účasti na vzdělávání dospělých. *Pedagogika* [online]. 2006, **56**(2), 140-151 [cit. 2021-12-26]. ISSN 0031-3815. Dostupné z:

<http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?cat=10180&lang=cs>

GROSS, Valerie J.. Knihovnictví: nadčasové a nepostradatelné. *Duha: Informace o knihách a knihovnách z Moravy* [online]. 2019, 33(5) [cit. 2021-12-26]. ISSN 1804-4255. Dostupné z: <http://duha.mzk.cz/clanky/knihovnictvi-nadcasove-nepostradatelne>

HAVLÍNOVÁ, Hana. *Chci číst jako táta s mámou: jak se stát čtenářem*. Ilustroval Helena STRÁNSKÁ, ilustroval Eliška HAVLÍNOVÁ. Praha: Grada, 2019. ISBN 978-80-271-0743-8.

HAZUKOVÁ, Helena. *Objevujeme s dětmi kulturu a společnost: dítě a společnost*. Praha: Raabe, c2014. Rozvíjíme dítě v jednotlivých oblastech předškolního vzdělávání. ISBN 978-80-7496-165-6

HUDEČEK, Ondřej. Jak vznikl workshop mediální gramotnosti deFacto. *Bulletin SKIP* [online]. 2020, roč. 29, č. 2 [cit. 2021-12-31]. ISSN 1213-5828. Dostupné z: <https://bulletinskip.skipcr.cz/node/759>

JANSEN, T., CHIONCEL, N., DEKKERS, H. Social cohesion and integration: learning active citizenship. *British Journal of Sociology of Education*, 27/2, 2006,

KALENDA, Jan; KOČVAROVÁ, Ilona. Od mimoprofesionální seberealizace k nezbytnosti pracovní orientovaného vzdělávání: Proměna motivace k neformálnímu vzdělávání dospělých v ČR. [online] *Sociologický časopis-Czech Sociological Review*, 2021. [cit. 2022-01-11] Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/350384308_Changing_Motivations_for_Non-formal_Adult_Education_in_the_Czech_Republic_From_Non-Work-Related_Self-realisation_to_the_Need_for_a_Job-Oriented_Education/fulltext/609c1b00a6fdcc220a2e2081/Changing-Motivations-for-Non-formal-Adult-Education-in-the-Czech-Republic-From-Non-Work-Related-Self-realisation-to-the-Need-for-a-Job-Oriented-Education.pdf

KOPECKÝ, Martin: Občanské vzdělávání dospělých v Evropě: Povaha, funkce, a vybrané národní příklady. [online] Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. [cit. 2021-12-25] Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/15059/download/>

KOVÁŘOVÁ, Pavla. *Trendy v informačním vzdělávání*. Zlín: VeRBuM, 2012. ISBN 978-80-87500-18-7 Dostupné také online: <https://web2.mlp.cz/koweb/00/04/23/36/86/trendy-v-informacnim-vzdelavani.pdf>

KYRIACOU, Chris. *Klíčové dovednosti učitele: cesty k lepšímu vyučování*. Vyd. 4 Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-005-29.

MALAMAD, Connie: ModelsForDesigningYourPersonalLearningEnvironment. [online] c2021. [cit. 2021-12-30] Dostupné z: <https://theelearningcoach.com/elearning2-0/designing-personal-learning-environment/>

PETTY, Geoffrey. *Moderní vyučování*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-172-7

PLAMÍNEK, Jiří. *Vzdělávání dospělých: průvodce pro lektory, účastníky a zadavatele*. 2., rozš. vyd. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-480-61.

REITMAYEROVÁ, Eva a Věra BROUMOVÁ. *Cílená zpětná vazba: metody pro vedoucí skupin a učitele*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-317-8

SITNÁ, Dagmar. *Metody aktivního vyučování: spolupráce žáků ve skupinách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0404-6

ŠŤASTNÁ, Lucie. *Mediální gramotnost pohledem aktérů mediálního vzdělávání dospělých*. [online]. Praha, 2021. Dizertační práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Vedoucí práce Jiráček, Jan. [cit. 2022-01-11]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/125048>

THELENOVÁ, Kateřina: Peter Jarvis - Přehled a vývoj teorie [online]. Olomouc, 2014 [cit. 2021-12-28]. Disertační práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Prof. PhDr. Dušan Šimek. Dostupné z: <https://theses.cz/id/31obeb/>.

VALIŠOVÁ, Alena a Hana KASÍKOVÁ. *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1734-0

VERA, Joann: MY PLE. [online]. 2015-03-31 [cit. 2021-12-26] Dostupné z: <https://joannveraf.wordpress.com/2015/03/31/my-ple/>

WALKER, Dawn-Marie. Classroom Assessment Techniques: An Assessment and Student Evaluation Method.[online] In Creative Education, 2021, vol. 3, pages 903-907. [Cit. 2021-12-30] Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/276491044_Classroom_Assessment_Techniques_An_Assessment_and_Student_Evaluation_Method/download

ZAFAR, Sarah: 5 Ways to Make Media & Information Literacy Cool for Young People [online]. 2020-01-02. C2019-2020 [cit. 2021-12-31] Dostupné z: <http://pakrtidata.org/2020/01/02/5-ways-media-information-literacy/>

ZORMANOVÁ, Lucie. *Didaktika dospělých*. Praha: Grada, 2017. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-271-0051-4

Centrum občanského vzdělávání: Veřejné knihovny v ČR. [online] Univerzita Karlova, c2021. [cit. 2021-12-25] Dostupné z: <http://www.obcanskevzdelavani.cz/knihovny>

Digitální gramotnost: zpráva o stavu a výuce digitální gramotnosti a komparace se zahraničím. [online] Praha: Median, 2017. [cit. 2022-01-12] Dostupné také z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/analyzy-vyzkumy-a-dalsi-materialy>

Evropský rámec digitálních kompetencí. Katedra informačních studií a knihovnictví [online] c2021 [cit. 2021-10-29] Dostupné z: <https://kisk.phil.muni.cz/digicomp/evropsky-ramec-digitalnich-kompetenci-20>

Evropský referenční rámec. Evropské společenství, 2007 [online] c2007 [cit. 2021-10-29] Dostupné z: <https://adoc.pub/evropsky-referenni-ramec.html>

Global Media and Information Literacy Assessment Framework: country readiness and competencies. [online]. UNESCO, 2013. [cit. 2021-12-31] Dostupné z: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000224655>

Metodika pro hodnocení rozvoje informační gramotnosti. [online] Česká školní inspekce, 2015. [cit. 2022-01-12]. Dostupné z: <http://www.niges.cz/Niges/media/Testovani/KE%20STA%c5%bdEN%c3%8d/V%c3%bdstupy%20KA1/IG/Metodika-pro-hodnoceni-rozvoje-IG.pdf>

ONLIFE: Rozvíjejte informační gramotnost na středních školách. [online] Katedra informačních studií a knihovnictvím MUNI. c2022. [cit. 2021-12-25] Dostupné z: <https://kisk.phil.muni.cz/onlife>

White Paper: Digital Intelligence: A Conceptual Framework & Methodology for Teaching and Measuring Digital Citizenship. [online]. DQ Institute, 2017. [cit. 2022-01-01] <https://www.dqinstitute.org/wp-content/uploads/2017/08/DQ-Framework-White-Paper-Ver1-31Aug17.pdf>

Název:	Příprava cyklů systematického vzdělávání v oblasti knihovnicko-bibliografické a informační gramotnosti v knihovnách
Verze:	1.0
Autor:	Mgr. Helena Hubatková Selucká
Počet stran:	65
Rok vydání:	2021
Jazyková korektura:	Markéta Roupcová